

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (specializacija - socialinio darbo organizavimas) neakivaizdinių studijų programa, V kursas

Edita Burškienė

**MOBILIOS VASAROS STOVYKLOS KAIP NEPILNAMEČIŲ SOCIALINIO
AKTYVUMO UGDYMO VEIKSNYS**

Bakalauro darbas

*Bakalauro darbo vadovas -
doc. dr. A. Juodraitis*

2014

Bakalauro darbo santrauka

Bakalauro darbe analizuojama mobilios vasaros stovyklos veikla, kaip nepilnamečių socialinio aktyvumo ugdymo veiksnys. Bakalauro darbo objektas - mobilių vasaros stovyklų įtaka nepilnamečių socialinio aktyvumo ugdymui. Tyrimo tikslas - ištirti nepilnamečių socialinio aktyvumo pokyčius mobiliuose vasaros stovyklose. Uždaviniai: išanalizuoti socialinio aktyvumo formas, apibūdinti socialinį aktyvumą lemiančius veiksnius, išanalizuoti organizuotą laisvalaikį kaip socialinio aktyvumo prielaidą, įvertinti socialinio aktyvumo plėtotės organizavimą mobiliuose vasaros stovyklose. Tyrimas buvo atliekamas mobilioje šaulių vasaros stovykloje. Tyrime dalyvavo 100 12-18 metų stovyklautojų ir 4 stovyklos vadovai. Tyrimo duomenys buvo renkami naudojant uždaro tipo klausimyną ir pusiau struktūruotą interviu.

Šiame darbe sąvoka „socialinis aktyvumas“ suvokiama kaip žmogiškosios veiklos formų visuma, tikslingai orientuota įvairiems išskylantiems uždaviniams spręsti.

Tyrimo rezultatai parodė, kad pastaruoju metu visuomenė susiduria su itin opia jaunimo užimtumo problema. Nepilnamečių nuostatas laisvalaikio raiškos formų atžvilgiu sąlygoja šeima, mokykla, bendraamžiai, socialinė aplinka, visuomeninė kultūra. Lietuvos edukacinėje sistemoje nepilnamečių laisvalaikiui per mažai skiriama dėmesio, todėl nepilnamečiai netinkamai panaudoja savo laisvalaikį. Prastas užimtumas sudaro prielaidas nusikalstamumui ir egzistuojančių elgesio normų pažeidinėjimui.

Remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad mobilių vasaros stovyklų veikla labai svarbi ugdant asmenybę, pilietiškumą, kuris pagrįstas atsakomybe prieš savo artimuosius ir visuomenę. Mobilios vasaros stovyklos yra labai svarbios kaip priemonės sprendžiant šiuolaikines jaunimo problemas, ir tokių reiškinių kaip nusikalstamumas, narkomanija, alkoholizmas ir vaktavimas prevencijai. Stovyklos užsiėmimai skatina asmenybės socialinį vystymąsi, socialinių įgūdžių tobulėjimą.

Raktiniai žodžiai: socialinis aktyvumas, laisvalaikis, vasaros stovyklos.

Turinys

Bakalauro darbo santrauka.....	2
Įvadas.....	4
1 skyrius. SOCIALINIS AKTYVUMAS KAIP ASMENYBĖS PSICHOSOCIALINĘ RAIDĄ SKATINANTIS VEIKSNYS.....	6
1.1. Socialinio aktyvumo samprata ir formos.....	6
1.2. Socialinį aktyvumą lemiantys veiksniai ir socioedukacinis jų organizavimas.....	8
1.3. Organizuotas laisvalaikis kaip socialinio aktyvumo prielaida.....	12
1.4. Socialinio aktyvumo plėtotės organizavimas mobiliuose vasaros stovyklose.....	16
2 skyrius. NEPILNAMEČIŲ SOCIALINIO AKTYVUMO UGDYMO ŠAULIŲ SĄJUNGOS ORGANIZUOJAMŲ STOVYKLŲ VEIKLOJE TYRIMAS.....	20
2.1. Tyrimo metodika.....	20
2.2. Tyrimo dalyviai.....	21
2.3 Tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija.....	21
2.3.1. Mokinių anketinės apklausos duomenų analizė ir rezultatai.....	21
2.3.2. Stovyklos vadovų kokybinio tyrimo rezultatai.....	36
Išvados.....	40
Rekomendacijos.....	41
Literatūra.....	43
Summary.....	46
Priedai.....	47

Ivadas

Problema ir jos aktualumas. Pastaraisiais dešimtmečiais socialinių mokslų atstovai vis labiau domisi paauglių socialiniu aktyvumu. R. Adler ir J. Goggin (2005) socialinį aktyvumą apibrėžia kaip susietumo ir bendrumo bei įsipareigojimo jausmą platesnei bendruomenei. Jaunimo įsitraukimas į aktyvią socialinę veiklą yra neatsiejamas nuo pagarbos ir tolerancijos visuomenėje skatinimo, empatiškumo, socialiai aktyvaus ir altruistiško elgesio ugdymo, tokį ugdymą skatinančios aplinkos kūrimo vaikystėje ir jaunystėje.

Asmens aktyvumas ir atvira bendruomenė yra pagrindinės socialinio dalyvavimo sąlygos (Ebersold, 2007). Socialinis dalyvavimas ugdo tokias individo savybes kaip drąsa, orumas, teisingumas, atsakomybė, gebėjimas laisvai pasirinkti, ateities planavimas, pagarba tradicijoms. Dalyvaudamas bendruomenės gyvenime vaikas įgyja socialinių, psichologinių, profesinių ir kitų gebėjimų. Vienas iš pagrindinių asmenybės ugdymo principų yra socialiai aktyvaus ir atsakingo žmogaus ugdymas.

Tyrimai atskleidžia, kad įsitraukę į socialinę veiklą paaugliai, patiria teigiamas pasekmes, pradedant socialiniu bei psichologiniu prisitaikymu, baigiant politiniu ir kognityviniu išsivystymu. Anot S. Pancer ir kt. (2007), paaugliai, kurie aktyviai įsitraukia į mokyklos, bendruomenės ar visuomeninę veiklą, labai retai išreiškia nepasitenkinimą šia veikla ir dažniausiai įžvelgia tik privalumus; tokie jaunuoliai nepasižymi arba labai menkai pasižymi probleminiu elgesiu (Barber et al., 2001).

Pastaruoju metu kasdieniniame gyvenime pasigendama stabilumo, tikrumo ir ramybės. Tai jaučia bene kiekvienas tiek jaunas, tiek suaugęs visuomenės narys. Vykstančios reformos tiek politiniame, tiek visuomeniniame, tiek ekonominiame šalies gyvenime didele dalimi yra savaime suprantamos, tačiau visuomenė nuo jų pervargusi. Natūraliai didėja įtampa, atsiranda vis daugiau ir įvairesnių socialinių problemų. Laiko trūkumas, per dideli darbo krūviai, bei nesugebėjimas atsipalaiduoti laisvalaikio ir pailsėti nuo varginančios įtamos tampa mūsų gyvenimo dalimi. Ypač aktualios šios problemos yra mūsų jaunimui, kadangi būtent jis formuojasi šioje aplinkoje (Prunskus, 2007).

Ugdant visuomenišką asmenybę, atsižvelgiant į jos interesus ir poreikius, labai svarbu skirti daugiau dėmesio neformaliai vaikų švietimui (papildomam ugdymui, laisvalaikiui). Neformaliojo vaikų švietimo tikslas yra „per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius“ (NVŠK, 2012). Neformalus vaikų švietimas padeda vaikui atskleisti save, savo gebėjimus, duoda galimybę pasireikšti, taip pat formuoja A. Jacikevičiaus teigimu, „jauno žmogaus poreikius“.

Pagrindinė asmenybės aktyvumo priežastis yra „įvairūs poreikiai, atsirandantys tiek dėl instinktyvių potraukių, tiek dėl asmenybės pažinimo patirties“ (Jacikevičius, 1995; p. 35).

Labai svarbus vaikų užimtumas atostogų metu, ypač vasarą, kai atostogos ilgiausios. Darbas su vaikais vasaros poilsio stovyklose leidžia geriau pažinti vaiką ir sudaro geras sąlygas koreguoti jo elgesį. Šiuo tyrimu buvo siekiama surinkti papildomų duomenų apie nepilnamečių socialinio aktyvumo ugdymo veiklą mobiliuose vasaros stovyklose.

Tyrimo objektas: mobilių vasaros stovyklų įtaka nepilnamečių socialinio aktyvumo ugdymui.

Tyrimo tikslas: ištirti nepilnamečių socialinio aktyvumo pokyčius mobiliuose vasaros stovyklose.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti socialinio aktyvumo formas.
2. Apibūdinti socialinį aktyvumą lemiančius veiksnius.
3. Išanalizuoti organizuotą laisvalaikį kaip socialinio aktyvumo prielaidą.
4. Įvertinti socialinio aktyvumo plėtotės organizavimą mobiliuose vasaros stovyklose.

Tyrimo imtis: Tyrimas buvo atliekamas mobiliuoje šaulių vasaros stovykloje. Tyrime dalyvavo 100 12-18 metų stovyklautojų ir 4 stovyklos vadovai.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Kiekybinis tyrimas taikanti anketinę apklausą.
3. Kokybinis tyrimo metodas (pusiau struktūruotas interviu).

Bakalauro darbo struktūra: *šį bakalauro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (55 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Darbo apimtis - 47 psl.*

1 skyrius. SOCIALINIS AKTYVUMAS KAIP ASMENYBĖS PSICHOSOCIALINĘ RAIDĄ SKATINANTIS VEIKSNYS

1.1. Socialinio aktyvumo samprata ir formos

Socialinis gyvenimas – tai visos socialinio aktyvumo formos ir rūšys, kuriomis siekiama patenkinti žmonių poreikius. Šie poreikiai apima visas visuomenės sritis: ekonominę, politinę, socialinę ir dvasinę. Siaurąja prasme socialinis gyvenimas – tai visuomenės socialinės funkcijos praktinis įgyvendinimas individų ir grupių tikslingoje socialinėje veikloje. Tokie praktiniai veiksmai pasireiškia per kiekvieno socialinio subjekto savivaldą, savų poreikių ir interesų patenkinimą, socialinių santykių reguliavimą su kitais subjektais ir visa visuomene (Bagdavičius, 2005).

Socialinei aplinkai priklauso visi individai, grupės, organizacijos ir institucijos, su kuriomis susiduria individas. Išskiriamos trys sistemų grupės:

- 1) neformaliosios sistemos (šeima, draugai, artimieji),
- 2) formaliosios sistemos (klubai, draugijos, organizacijos, bendruomenės),
- 3) visuomeninės sistemos (socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, švietimo įstaigos, darbovietės) (Pivorienė, 2001).

Vaikai ir paaugliai – tai viena iš silpniausių socialinių grupių, turinti labai ribotas galimybes dalyvauti priimant sprendimus. Pastaruoju metu vis akivaizdžiau pastebimas visuomenės skaidymasis ir dalies visuomenės sluoksnių uždarumas. Sudėtinga šalies socialinė ir ekonominė būklė lemia dalies visuomenės kultūrinių, ypač dorovinių, vertybių nuosmukį, dėl to vis daugiau paauglių niekur nesimoko ir nedirba, valkatauja, elgetauja. Sumažėjęs vaikų ir paauglių užimtumas socialiai reikšminga veikla lemia mokyklos nelankymą, nusikalstamumą, dėl to atsiranda vis didesnė grėsmė šalies gyventojų genofondui, plinta socialinės našlaitystės reiškiny (Leliūgienė, 2003). Neigiamą įtaką jaunajai kartai daro tvirtų ir aiškių moralės normų nebuvimas, todėl nesustabdomai auga alkoholio vartojimas, rūkymas, o narkomanija tampa paauglių subkultūros dalimi, vis labiau tarp paauglių įsigali „gatvės“ moralė. Būtina pripažinti, kad neigiamą poveikį vaikų ir paauglių asmenybės vystymuisi daro ir masinės informacijos priemonės, ypač televizija, kurios kai kurie kanalai atvirai demonstruoja nihilizmą, amoralų elgesį, prievartą.

Dorovinis pasaulis atsiranda ir yra plėtojamas kartu su vaiko asmenybės ugdymu. „Vadinasi, įtraukiant moksleivį į aktyvią praktinę veiklą, ugdymo procesą, kaupiant dorovinio elgesio įpročius, svarbu kryptingai panaudoti mokymo ir nepamokinės veiklos galimybes, siekti jų glaudžios vienovės.

Nepamokinė veikla (užklasinė, užmokyklinė) teikia plačias galimybes mokinių elgesio kultūrai formuoti“ (Barkauskaitė, 2004; p. 20-25).

Paaugliai, jaunuoliai neretai į pasaulį žvelgia kitomis akimis ir bando kurti naują, geresnę nei tėvų vertybių sistemą. Deja, susidūrę su tikrove pasijunta nesuprasti, atstumti, nereikalingi, todėl tampa pikti, svetimi visuomenės diegiamoms vertybėms. Tad jauno žmogaus vystymuisi, savimonės, moralės, dorovės, teisingo ir tikslingo kelio pasirinkimo bei ugdymui svarbų vaidmenį atlieka tėvai, mokykla (Bitinas, 2004).

Bulotaitė ir kt. (1996) teigia, kad geri tarpusavio santykiai klasėje atsiranda iš pagarbos, supratimo ir nuoširdumo. Mokytojas turi padėti mokiniui suprasti, kas jis yra, padėti pažinti save, susivokti savyje, leisti kiekvienam vaikui pajusti, kad jis yra individualybė, vertybė. Svarbu paaiškinti vaikams, kad pasaulyje nėra ir negali būti visiškai vienodų žmonių ir nereikia stengtis būti panašiu į kitus. Mes esame gražūs ir vertingi tokie, kokie esame.

Paauglystė - tai amžius kai susiduriama su naujomis galimybėmis. Pavyzdžiui, įsitraukimas į savanorišką labdaros organizacijų veiklą ir pan. Paaugliai turi daug laiko ir galimybių daryti įvairius su laisvalaikio praleidimu susijusius sprendimus (Shannon, 2006).

Zaleskienė (1994) nustatė, kad papildomo ugdymo sistema sudaro puikias galimybes maksimaliai integruoti visų ugdymo veiksmų poveikį asmenybei, nes čia galima sumaniai derinti specialias, nespecialias ir atsitiktines poveikio priemones.

Daugelyje mokyklų viena iš populiariausių neformalaus ugdymo formų yra būreliai. Būrelius reikėtų suprasti kaip grupę laisvu noru susibūrusių vaikų, norinčių susipažinti su tam tikromis veiklomis arba gilinti savo žinias pasirinktoje veikloje. Mokyklose veikia įvairios veiklos krypties būreliai (šokių, muzikos, sporto ir pan.). Būreliai, kurių metu vaikai turi galimybę gilinti įvairių dalykų žinias ir įgūdžius dažnai vadinami dalykiniais būreliais (Vaivada, 2007).

Neformaliojo vaikų švietimo valdymo ir organizavimo aspektu, atsižvelgiant į neformalųjį švietimą apibrėžiančius teisės aktus išskiriamos šios neformaliojo vaikų švietimo sistemos sudėtinės dalys („Neformalaus ugdymo organizavimo Kaišiadorių rajono savivaldybėje modelis, 2008; p. 46-47):

- Neformalusis švietimas bendrojo lavinimo mokyklose, kurį sudaro veikla šiose srityse: sveika gyvensena, sportas; meno kolektyvai; meninė raiška; techninė kūryba; intelektualinis ugdymas; kraštotyrinis ugdymas, etninė kultūra; ekologinis ugdymas, gamtosauga; pilietinis ugdymas; bendraminčių klubai; vaikų ir jaunimo organizacijos; projektinė veikla.

- Standartizuotas neformalusis vaikų švietimas neformaliojo vaikų švietimo mokyklose. Jis apima

individualiųjų meninių gebėjimų ugdymą bei talento plėtotę muzikos, meno, dailės mokyklose; vaikų ir jaunimo saviraišką per sportą, sveikos gyvensenos ugdymą bei profesionalių sportininkų rengimą sporto mokyklose.

- Neformalusis vaikų švietimas neformaliojo vaikų švietimo mokyklose – laisvalaikio užimtumo centruose. Tai techninė kūryba ir techninis sportas jaunųjų technikų centruose, gamtosauginis ugdymas jaunųjų gamtininkų centruose, kraštotyris ugdymas ir turizmas jaunųjų turistų centruose, meninė raiška moksleivių namuose, kūrybos centruose.

- Neformalusis vaikų švietimas nevyriausybiniuose organizacijose, privačiose įstaigose, klubuose. Tai šaulių, skautų, maironėlių, ateitininkų, valančių ir kt. organizacijos, individualių meninių gebėjimų ugdymas privačiose studijose, individualių sportinių gebėjimų ugdymas įvairių sporto šakų sporto klubuose, demokratinės bei pilietinės kompetencijos ugdymas nevyriausybiniuose organizacijose.

- Epizodinė popamokinė veikla, vykstanti per renginius, šventes, konkursus, festivalius, varžybas, olimpiadas, organizuojama kiekvienoje neformaliojo vaikų švietimą teikiančioje įstaigoje ir organizacijoje.

- Kryptingas vaikų užimtumas mokinių atostogų metu ir vasarą. Tai stovyklos (sportinės, kūrybinės, profesinio orientavimo, bendro pobūdžio ir pan.), taip pat plenerai, žygiai, ekspedicijos ir kt.

Dalyvaudamas neformaliojo ugdymo procese vaikas tampa aktyvesnis, kūrybiškesnis, darbštesnis, dažnai pasikeičia net jo elgesys. Ypač tai būdinga mokiniams, kurie mokykloje pasižymėjo priešingomis savybėmis. Tarpasmeninių santykių specialistai teigia, kad daugelio nesusipratimų ir asmenybės problemų pirmoji priežastis yra nelygiateisis bendravimas, todėl bręstančiai asmenybei būtinos situacijos, kuriose ji jaustųsi saugiai, galėtų išreikšti save ir išgyventi savo gebėjimų skleidimosi džiaugsmą (Žemaitė, 2006).

1.2. Socialinį aktyvumą lemiantys veiksniai ir socioedukacinis jų organizavimas

Socialinė aplinkos poveikis nusakomas trimis faktoriais: šeima, bendraamžiai, masinės informacijos priemonės (Bražienė ir kt., 2008).

Žmogus ateina į pasaulį kaip biologinė būtybė. Asmenybe jis tampa praėjęs sudėtingą ir ilgą individualios raidos kelią. Jo raidą, prisitaikymą apsprendžia daugelis sąlygų, tarp kurių ypatingą vietą užima paties individo veikla, adaptacija, socializacija, kryptingas organizuotas ugdymas (Rajeckas, 1995). Psichosocialinė raida - tai asmenybės struktūros, adaptacijos galimybių, tarpasmeninių santykių,

socialinių bei savitvarkos įgūdžių kaita individo socializacijos procese. Ji pilnavertė tik tuo atveju, jei individo fizinė ir kognityvinė raida yra palanki (Radzevičienė, 2003).

Požiūris į žmogų yra esminis nusakantis drauge ir žmogaus tarpusavio ryšius. Asmenybė formuojasi bendraudama su žmonėmis. Ir tai skatina pažinimą, suvokimą bei kitus individualius poreikius. Jau auklėjimo pradžioje formuojasi asmenybė. Vaiko asmeninės savybės priklauso nuo to, kokius tam pagrindus suteikė šeima. Tėvams padedant vaikas pats sprendžia ir pats pasirenka ką norėtų veikti, kuo užsiimti ir kokia veikla jam atrodytų pati įdomiausia. Asmenybės kryptingumą, pasirinkimą lemia ir individuali vertybių sistema. Kiekvienai asmenybei būdingos vertybinės orientacijos, pasireiškiančios per nuostatas ir vertybes. Vertybės formuojasi auklėjimo ir patirties dėka yra pastovios ir kinta sunkiai. Jos nulemia tiek asmenybės tikslus, tiek būdus tiems tikslams pasiekti, jomis žmogus vadovaujasi dirbdamas ir vertindamas. Savo vertės suvokimas yra nepaprastai svarbi asmenybės charakteristika. Savosios vertės lygis reguliuojama mūsų elgesį įvairiose gyvenimo srityse, stipriai veikia mūsų tarpasmeninius santykius, veiklos tikslų ir kryptį pasirinkimą bei jos aktyvumą, veiklumą, apsisprendimą situacijose. Nuo bendro asmenybės požiūrio į save priklauso sėkminga jo raida, tobulėjimas ir vystymasis (Socialinis ugdymas I, 1999).

Šeima - svarbiausias socializacijos institutas, nes joje žmogus ateina į šį pasaulį, vystosi ir miršta. Šiandieninė šeima Lietuvoje patiria daug sunkumų, transformuojančių tarpusavio santykius. Keičiantis visuomenės vertybėms, bei gyvenimo tempui, kinta ir šeimos funkcijos.

Šeima pagrindinis socialinis vienetas vaiko gyvenime. Ji teikia jam saugumą, tikrumą ir auklėjimą. Čia vaikui išsivysto ilgalaikiai ryšiai su tėvais, broliais ir seserimis, kitais šeimos nariais, draugais. Kaip vaikas tampa visuomeniniu nariu priklauso ir nuo tėvų asmenybės, jų pačių vaikystės patyrimų ir perteikimą pačiam vaikui. Didesnę laisvalaikio dalį vaikai praleidžia ne šeimoje, o su bendraamžiais, kas taip pat mažina tėvų įtaką (Vaitkevičius, 1995).

Želvys (1994) rašo apie tėvų vadovavimo ir kontrolės įtaką paauglių asmenybės formavimuisi. Tyrimai rodo, kad vaikai iš tų šeimų, kur gali laisvai išsakyti savo nuomonę, gavus tėvų pritarimą gali priimti sprendimus, jų nuomonė yra gerbiama ir vertinama, paauglystėje yra savarankiškesni, pasitikintys savimi, aukščiau save vertina. Paprastai jie labiau prisirišę prie tėvų, mano, jog šie teikia jiems pakankamai laisvės, kurios taip trokštama paauglystėje. Svarbiausia, kad tėvai neriboja paauglio teisių, bet reikalauja atlikti pareigas. Problemos kyla, jei tėvai reikalauja besąlygiško paklusnumo. Tuomet kyla paauglio priešiškumas, nesavarankiškumas, atsakomybės stoka. Pernelyg nuolaidūs ar

viską leidžiantys tėvai savo vaikams neduoda atsakingo, suaugusio žmogaus elgesio modelio. Tokių šeimų paaugliams būdingos socialiai nepriimtinos elgesio formos, narkomanija (Pilkauskaitė, 1999).

Pasak Leliūgienės (2003), šeimoje vyksta ne tik vaikų, bet ir suaugusiųjų socializacija. Nuo šeimos didele dalimi priklauso, kaip vyksta fizinis, emocinis ir socialinis vystymasis visą gyvenimą. Šeimoje vyksta protinis ir kultūrinis vystymasis, vaidmenų pasiskirstymas, socialinių normų įsisavinimas, vertybinių orientacijų formavimasis, socialinė - psichologinė pagalba, nuo kurios priklauso žmogaus savęs vertinimas, savigarba.

Asmenybės formavimuisi svarbi gyvenimo patirtis. Be šeimyninės patirties, svarbios ir kitos patirtys: edukacinė, kitų žmonių, bendruomenės. Taip pat svarbi patirtis įgyta organizuotose grupinėse situacijose, religinėje veikloje (Johnson, 2001).

Paauglys pereina nuo sąjungos su šeima prie stipresnių ryšių su bendraamžiais, tokiu būdu įgydamas daugiau nepriklausomybės (Žukauskienė, 2001). Daugelis tyrėjų pabrėžia, kad be galo svarbi paaugliui yra ir jo bendraamžių įtaka, kuri labai paveikia visą jo socialinį gyvenimą, vertybių sistemą. Jusienė bei Laurinavičius (2007) pažymi, kad paaugliui labai svarbus pasitikėjimo aspektas, tad jiems svarbi draugų ištikimybė, paslapties laikymas.

Psichologai nustatė, kad su bendraamžiais paauglys praleidžia dvigubai daugiau laiko negu su tėvais. Bendraamžių pasaulis turi savo subkultūrą, raidą, struktūrą, pripažįsta specifines vertybes ir elgesio normas, tradicijas. Bendraamžių lygybės principas teikia paauglių tarpusavio santykiams ypatingo patrauklumo. (Petrulytė, 2003) Bendraamžiai turi labai daug įtakos paauglio socialiniam gyvenimui ir adaptacijai. Navaitis (1997) nurodo, kad 34 - 46% į psichologinę konsultaciją besikreipiančių paauglių skundžiasi problemomis, kilusiomis dėl bendravimo su bendraamžiais ir draugais sunkumų. Vienas svarbiausių paauglio buvimo bendraamžių grupėje psichologinių rezultatų yra socialinis priėmimas. Tai paauglio laikymas geru socialiniu partneriu. Pilkauskaitė (1999) pastebi, kad bendraamžių grupės priėmimo rodiklis labai tiksliai leidžia numatyti socialinę bei psichologinę paauglio adaptaciją ar dezadaptaciją. Tie, kuriuos savoji grupė atmeta, dažniausiai turi didesnių ar mažesnių psichologinių nesklandumų. Petrulytė (2003) rašo, kad bendraamžių grupėje paaugliai mokosi to, ko negali išmokti iš suaugusiųjų: bendrauti su draugais ir lyderiais, reaguoti į agresiją bei prievartą, santykių lygiateisiškumo ir pan. Žukauskienė (2001) pastebi, kad bendraamžiai labai paveikia visą paauglio socialinį gyvenimą. Sėkmingi paauglio santykiai su bendraamžiais lemia jo psichinę sveikatą (Želvys, 1994).

Bendraamžių tarpe laisvalaikio sąvoka užima itin svarbią vietą, tačiau ne visada draugų rate laisvalaikio formos yra suvokiamos adekvačiai (Leliūgienė, 2003). Pasak Suslavičiaus (1998), „grupėje vyksta asmenybės socializacija, arba socialinis brendimas, - grupei veikiant formuojasi žmogaus pasaulėžiūra, charakterio ypatybės. Aplinkos įvykius žmonės suvokia ne tiesiogiai, o per grupes, ji primeta tam tikrą įvykių vertinimo modelį. Žmogus yra daugelio grupių dalyvis ir jose atlieka skirtingus socialinius vaidmenis, kartais net vienas kitam prieštaraujančius. Grupė užima tarpinę padėtį tarp asmenybės ir visuomenės“ (Suslavičius, 1998; p. 112).

Paaugliams būdingas beveik instinktyvus bendravimo su bendraamžiais siekimas. Jie likę burtis į grupes. Vienmečiai pagreitina paauglio tapatumo ieškojimą, nes bendraamžių grupėje jis randa sau pavyzdžių, yra savaip gerbiamas. Grupėje keliami reikalavimai papildo šeimoje ir mokykloje įgytus įpročius, atpalaiduoja nuo suaugusių reikalavimo elgtis pagal įprastas normas. Grupės elgesį, jos normų ypatumus paauglys priima kaip pavyzdį. Joje formuojasi paauglio nuomonė daugeliu gyvenimo aspektų, kaip teigia Vyčnienė (2002; p. 50-51).

Gera žinoma, kad jauno žmogaus dalyvavimas mokyklos gyvenime yra viena svarbiausių sąlygų pažangumui gerinti, mokymuisi lengvinti, mokinio gebėjimams tobulinti. Pikūno (2000) teigimu: „Vaikui reikia duoti, kad jis galėtų turėti, vaiką reikia mylėti, kad jis galėtų pamilti, vaikui reikia pareikšti užuojautą įvairiais atvejais. Vadinasi mokykloje reikalinga tokia veikla, kuri padėtų mokiniams atskleisti asmens prigimtyje glūdinčias dorovingąsias jėgas, verstų susimąstyti apie tai, kiek daug gero, šviesaus, džiaugsmingo galėtų gauti patys ir suteikti kitiems, produktyviai panaudodami savo laisvalaikį“ (Pikūnas, 2000; p. 20).

Mokykla – įstaiga, kurios pagrindinė veikla – formalusis arba (ir) neformalusis švietimas (LR Švietimo įstatymas, 2003). Mokykloje mokiniams sudaromos sąlygos aktyviai bendrauti per žaidimus, visuomeninėse organizacijose, papildomo ugdymo renginiuose. Tai priklauso nuo mokinių sąveikos. Vyresnėse klasėse bendravimo poreikis, noras dalyvauti ir išreikšti save didėja. Vaikams reikia pasiūlyti tai, ko jie negauna nei šeimoje, nei bendraamžių grupėje, nei per informacijos priemonės. Būtina skatinti gebėjimą mąstyti, kad vaikai vis savarankiškiau įsisavintų naują ir išmoktą tai analizuoti. Informacijos sraute vaikai turi atsirinkti esmę, įsisavinti tai, kas prasminga ir išsiugdyti tinkamą savęs ir pasaulio pripažinimą (Vaitkevičius, 1995).

Vertybių sistema yra tai, ko siekiama ir kam teikiama pirmenybė. Tai, kaip atsižvelgiant į prioritetus išdėstomi veiksniai ir dalykai pagal vertingumą, sudaro vertybių sistemą. Žmogaus moralinį

kodeksą ir vertybių sistemą lemia kultūros paveldas, šeima, religiniai įsitikinimai, asmeninė ir išsilavinimo patirtis (Johnson, 2001).

Auklėjimo institutai - visuomenės sukurti socialiniai mikro veiksniai. Per auklėjimo institutų sistemą visuomenės ir valstybės stengiasi visiems visuomenės nariams sudaryti vienodas sąlygas jų potencialių galimybių realizavimui, poreikių patenkinimui bei užsiimti patinkančia ir norima veikla. Moksleivių pažintiniam aktyvumui ir ugdymo efektyvumui turi įtakos mokytojų ir moksleivių sąveika. Didžiausias mokinių aktyvumas pasiekiamas esant grupinei sąveikai. Tai pasakytina ir apie prasmingą laisvalaikį organizuojant šventes, renginius, puoselėjant tradicijas (Leliūgienė, 2003).

Norint išlaikyti teigiamą požiūrį į save, reikėtų suderinti savo siekius, pomėgius, norus, interesus su galimybėmis. Būtina gerai išsiaiškinti, pažinti savo jėgas. Geras savo sugebėjimų pažinimas reikalingas tam, kad nenuvertintume savo galimybių, keltume jas atitinkančius tikslus. Pedagogai skatina ugdytinių asmenybės kryptingumą, vertybių formavimąsi bei savo vertės suvokimą, tam kad ugdytinis suvoktų savo vystymosi ir tobulėjimo, socialinio funkcionavimo galimybes.

Apibendrinant galima teigti, kad asmenybė, jos vertinimo lygis ir vertybinės orientacijos formuoja vaiko pasirinkimą, norą dalyvauti patinkančioje veikloje ir tuo pačiu skatina pačios asmenybės tobulėjimą, savo paties poreikių ir interesų tenkinimą.

1.3. Organizuotas laisvalaikis kaip socialinio aktyvumo prielaida

Miselis (1982) teigia, kad pilnavertis laisvalaikis yra toks, kuriame, nors ir minimaliu kiekiu, yra visi pagrindiniai funkciniai elementai: poilsis, pramogos, savišvieta, kūryba, kontempliacija ir šventė.

Mokslininkai, nagrinėjantys laisvalaikio sampratą, kaskart įvertina laisvo laiko daugiasluoksniškumą. Laisvalaikis suprantamas kaip aktyvus asmenybės laisvo laiko panaudojimas (Zaleskienė, (1994); Jovaiša, (2003); Dapkienė, (2002) ir kt.). Pabrėžiama, kad laisvalaikio turinys daro įtaka ne tik asmenybės dvasinei, fizinei raidai, poilsiui, bet ir mokinio socialinei integracijai, švietimo tvirtumui, jaunosios kartos puoselėjimui ir kitiems faktoriams, įtakojančiams mokinio asmenybės vystymąsi.

Laisvalaikį nagrinėja įvairių sričių mokslininkai: teisininkai, pedagogai, psichologai, ekonomistai, filosofai ir kt. Kiekvienas naujas tyrimo aspektas patvirtina šio reiškinio sudėtingumą. Tuo tarpu praktikams, organizuojantiems mokinių laisvalaikį, reikia žinoti laisvalaikio struktūrinių dalių santykius, kaip tie santykiai reiškiasi konkrečioje socialinėje grupėje, turėti aiškią laisvalaikio

kompetenciją. Tiksliai žinant laisvalaikio funkcijas ir atsižvelgiant į asmenybės poreikius galima atrasti naujus kultūrinio švietimo darbo formas, tobulinant senąsias (Paulavičiūtė, 2000).

Jovaišos (2002) teigimu, jaunystėje laisvalaikis įgauna visiškai kitokią prasmę, negu paauglystės amžiuje. Paaugliui laisvalaikis yra tik pramoga, atitrūkimas nuo tiesioginių pareigų, tenkinti savo hobį, įtvirtinti santykius su draugais, apginti savo apsisprendimą. Laisvalaikis sudaro sąlygas žmonių santykiams užmegzti, plėtoti, suklestėti per naujas ugdymo institucijas, per socialinių mokymosi sąlygų programas, per vaikų socializacijos programas: pilnavertį parengimą gyvenimui, o tai galima atlikti formuojant vertybes, nuostatas ir laisvalaikio tradicijas bei papročius.

Kaip teigia Vaitkevičius (1982), laisvalaikis yra organizuotas ir neorganizuotas. Organizuotas laisvalaikis – tai mokykloje tvarkoma nepamokinė veikla, atsižvelgiant į mokinių polinkius, interesus, noras įprasminti vaikus naudingai sau ir visuomenei leisti savo laiką. Šiandien svarbiausias mokyklos uždavinys – sudominti mokinių kuria nors veiklos sritimi, pažadinti norą dirbti, kurti, bendrauti, dalyvauti.

Laisvalaikio organizavimas ir jo turinys priklauso nuo daugelio sąlygų, pirmiausia nuo mokyklos, užmokyklinių ir kultūros bei švietimo įstaigų, taip pat nuo sumanaus mokėjimo įtraukti vaikus į įvairias veiklos rūšis, atsižvelgiant į jų interesus ir poreikius (Miliūnienė ir kt., 2009).

Atlikti tyrimai rodo, kad be šeimos ir mokyklos svarbų vaidmenį paauglio socializacijos procese atlieka organizuotos laisvalaikio praleidimo formos (Rutten, 2008). JAV mokslininkai nustatė, kad vaikų ir paauglių, gyvenančių rizikingoje aplinkoje, kur nusikalstama veikla ir skurdas yra kasdienybė, tyko daugybė pavojų (Prelow & Laukas, 2003). Autoriai nurodo, kad prevencinės priemonės tokiems vaikams neįsitraukti į netinkamą veiklą yra tėvų kontrolė ir bendradarbiavimas su mokykla, o taip pat dalyvavimas popamokinėje veikloje (Prelow & Laukas, 2003). Įrodyta, kad dalyvavimas popamokinėje veikloje turi teigiamą poveikį paaugliams gyvenantiems didelės rizikos aplinkoje (Prelow & Laukas, 2003). Lietuvos mokslininkai taip pat nurodo, kad paauglių alkoholio, tabako ir kitų narkotikų vartojimui didelę įtaką daro laisvalaikio užsiėmimų pobūdis. Alkoholio, tabako ir kitų narkotikų priklausomybė nuo laisvalaikio formų vienareikšmiškai rodo turiningo, organizuoto paauglių laisvalaikio plėtojimo būtinybę ir prevencinio darbo stiprinimą visais lygiais (Šimaitis, 2009). Tilindienės su bendraautoriais (2009) atliktas tyrimas atskleidė, jog patyčių dažnumas mokykloje taip pat priklauso nuo popamokinės veiklos pobūdžio ir amžiaus veiksnių. Sportavimo ir amžiaus veiksniai mažina patiriamų patyčių dažnumą – sportininkai rečiau nei nesportuojantys ir rizikos grupės paaugliai, o vyresni paaugliai patiria patyčias rečiau nei jaunesni mokiniai.

Dauguma vaikų ir jaunuolių individualų laisvalaikį leidžia piešdami, skaitydami, klausydami muzikos, žiūrėdami televizijos laidas ir kita. Drąsiai galime teigti, kad mėgstamas, dažniausias individualus laisvalaikio praleidimo būdas yra susitikimas su draugais, TV žiūrėjimas, sėdėjimas prie kompiuterio, sportas, organizuotų būrelių lankymas, muzikos klausymas, pasivaikščiojimai. Galime teigti, kad pirmenybė yra teikiama ne kultūros įstaigų lankymui, o pasyvios veikos sritims. Dauguma vaikų ir jaunuolių renka nebrangias laisvalaikio praleidimo formas, nes ne visi tėvai išgali leisti savo vaikus į norimą būrelį ar klubą. Dažnai jaunimas renka tokią laisvalaikio formą, kuri taupytų laiką, nes norima nuveikti kuo daugiau (Paulavičiūtė, 2000).

Mokinio laisvalaikio veikla sudaro labai palankią dirvą pažinti ir tirti jo asmenybę, polinkius, interesus, gebėjimus, kryptingumą. Per ją atsiskleidžia mokinio norai, siekiai, polinkiai. Organizuojant veiklą, išryškėja jo gebėjimai naudoti tam tikrus būdus, priemones. Pagaliau rezultatų siekimas ir patys rezultatai rodo mokinio kryptingumą, valią, gabumus, jo individualybę (Vaitkevičius, 1982).

Kas lemia laisvalaikio pasirinkimą? Diskotekos, naktiniai klubai, šiuolaikinės muzikos koncertai, kinas, pasirenkama todėl, kad tai populiari tarp draugų ir manoma, jog tai yra turtingiausia laisvalaikio leidimo būdas. Pasirinkti knygas, TV, sportą bei būrelius yra daug paprasčiau, kad ši veikla „nebrangi“. Klasikinės muzikos koncertai, viešos paskaitos, madų renginiai, teatrai nelankomi, nes tai per brangu, per daug rimta, be to nepopuliari tarp draugų (Paulavičiūtė, 2000).

Neformalusis papildomas ugdymas – pasižymi tikslingu poveikiu, tačiau nėra taip griežtai apibrėžiamas ir prognozuojamas. Veikla organizuojama konstruktyviai ir kūrybiškai bendradarbiaujant. Neformalaus papildomojo ugdymo institucijos:

- Profilinei moksleivių gamtamokslinio, techninio ir meninio ugdymo centrai, dirbantys pagal kryptingo papildomojo dalykinio ugdymo programas;
- Moksleivių turizmo centrai, dirbantys pagal individualias programas;
- Vaikų klubai, laisvalaikio organizavimo centrai, stacionarios ir kt. vaikų poilsio stovyklos, kt. neformalaus papildomojo ugdymo institucijos, dirbančios pagal individualias programas;
- Neformalųjį ugdymą vykdančios laikinosios arba stacionarios papildomojo ugdymo institucijos, privačių ar visuomeninių organizacijų inicijuotos programos, dirbančios pagal savo sudarytas ilgalaikes ar trumpalaikes programas arba institucijos, iš dalies atliekančios formaliųjų ugdymo institucijų funkcijas (bendrojo lavinimo mokyklos, kt. ugdymo institucijos ar organizacijos) (Zaleckienė, 1994).

Pastaruoju metu keliama klausimai, kaip galima efektyviau plėtoti papildomąjį ugdymą. Tikslai turėtų būti daug platesni: ugdyti demokratišką, socialų, savarankišką, kūrybišką vaiką, paruošti jį aktyviam gyvenimui. 2001 metais VPU sociologinių švietimo tyrimų laboratorija atliko tyrimą „Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste“. Socializacija dažniausia suprantama kaip reikiamų visuomenėje normų, vertybių ir žinių įsisavinimas. Neabejotina, kad ir papildomas ugdymas socializacijos požiūriu reikšmingas veiksnys. Tačiau jo panaudojimą apunkina nepakankami materialiniai ir žmogiškieji resursai, organizacinės iniciatyvos, taip pat - reikiamos informacijos trūkumas, atsakant į klausimus, kokia yra papildomo ugdymo situacija, moksleivių poreikiai, geroji patirtis ir kt. Todėl Švietimo ir mokslo ministerija inicijavo atitinkamą sociologinį tyrimą, kurio vykdymui pasitelkta VPU sociologinių švietimo tyrimų laboratorija. (http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai_sb.htm).

Aktyvus pedagoginis ir prevencinis darbas bei veikla organizuojant ir koreguojant paauglių saviugdą ir ugdymą, intensyvus darbas su pedagogais, tėvais ir paaugliais užbėgant už akių neigiamoms tendencijoms padeda atitraukti paauglius nuo beprasmiškos veiklos laisvalaikio, antisocialinės veiklos, nusikalstamumo (Barkauskaitė, 2001).

Gruževskio (2002) teigimu, valstybė spręsdama vaikų ir jaunimo laisvalaikio problemas turi vadovautis ir remtis įstatymais. Laisvalaikio politiką organizuoja ir įgyvendina nuo pačių stambiausių vienetų, kaip Vyriausybė, Seimas, ministerijos, savivaldybių tarybos, vyriausybės jaunimo reikalų tarybos, įvairios ugdymo institucijos, privačios mokyklos, nevyriausybinių organizacijų, šeima ir kita.

Švietimo ir mokslo bei Vidaus reikalų ministerijų inicijuota bendra kolegija dar 1997 metais nutarė: siekti efektingo ugdymojo darbo, plėsti vaikų užimtumą, o tai turėtų vykdyti mokyklose direktoriaus pavaduotojas ugdymui, auklėtojai, socialiniai pedagogai atsako už socializaciją: pažeidimų prevenciją, ugdymą, užimtumą (Sakalauskas, 2000).

Laisvalaikis yra tas laikas, kurį žmogus praleidžia pagal savo norus, pomėgius, kurio metu jie gali nusimesti rūpesčių našta atsikratyti prastos nuotaikos, nuobodulio, pamiršti mokymąsi tai yra gali leisti taip, kaip iš mažens tėvų, o vėliau mokytojų yra pratinamas. Matome, kad mokiniai savo laisvalaikį panaudoja pozityviems ir negatyviems planams įgyvendinti. Pozityvus laisvalaikis padeda mokinio asmenybei doroviškai tobulėti, sudaro sąlygas kūrybinėms galioms, iniciatyvai plėtoti, kaupti bendravimo kultūrą praktiškai taikyti pamokose įgytas žinias, išreikšti save. Ugdyme yra sudarytos sąlygos žmogaus saviraiškai. Sudarius edukologines, socialines, teises, ekonomines, kultūrinės, dvasines sąlygas padėti žmogui plėtoti prigimtinius sugebėjimus (Dapkienė, 2002).

Vaikų laisvalaikio kultūra - neišsenkantis ir nepasikartojantis procesas. Laisvalaikio plėtotę mokykloje ir už jos ribų ženklina tradicijos, inovacijos, etninė, universalioji kultūros tradicija. Laisvalaikio kultūrą suprantame kaip kasdienę kultūrinę veiklą laisvalaikiu, sąlygojančia asmenybės savikultūrą, laisvalaikio bendravimą, kūrybinių poreikių tenkinimą (Kondrašovienė, 2000).

Organizuojant vaikų neformalųjį ugdymą reikia nepamiršti kiekvieno vaiko individualių savybių, būtent: gebėjimų, įgūdžių, poreikių, interesų, gabumų ir kt. Būtent, tokios vaikų asmenybės savybės lemia neformalaus ugdymo įvairovę. Dažniausiai mokslinėje literatūroje sutinkamos tokios neformalaus ugdymo klasifikacijos: pagal veiklos kryptis (pvz., meninis ugdymas, etninė kultūra ir pan.) ir pagal ugdymo formas (pvz., pagal ugdytinių skaičių – masinė, grupinė, individuali, pagal sistemingumą – nuolatinė, epizodinė ir pan. (Vaitkevičius ir kt., 2008)).

Tyrimai rodo, kad moksleiviai nedalyvauja arba dalyvauja tik tam tikro tipo popamokiniuose užsiėmimuose, tai ir aiškinama tokiomis priežastimis, kaip informacijos stoka apie papildomo ugdymo galimybes ir tam tikra organizatorių inercija ar platesnio papildomo ugdymo tikslų (socializacijos prasme) suvokimo stoka (Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste, 2001). Teigtina, kad vaikai kartais nelanko popamokinės veiklos vien dėl informacijos apie tai stokos, o antra vertus, dalyvauja tik tokiose veiklose, kurios turi galias tradicijas. Minimame tyrime pastebima, kad papildomo ugdymo veiklos galimybės pastaruoju metu, nors ir nežymiai, bet padidėjo ir yra pakankamos. Dauguma moksleivių tėvų taip pat teigiamai vertina mokyklos popamokinę veiklą. Didžioji dalis mokinių yra užimti popamokine veikla. Dažniausiai mokiniai yra užimti sporto ir meninės kūrybos veiklomis, tuo tarpu kitos veiklos sritys, tokios kaip dalyvavimas vaikų ir jaunimo organizacijose, dalykiniuose būreliuose, techninio profilio užsiėmimuose palyginti mažai išplėtos (Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste, (2001); Šukys, (2008); Vaitkevičius ir kt., (2008)).

Apibendrinant galima teigti, kad ugdant visuomenišką asmenybę, jos interesus ir poreikius labai svarbu laisvalaikio veiklos turinys, o racionalus laisvalaikio organizavimas ir panaudojimas turi ypač didelę psichologinę - pedagoginę reikšmę.

1.4. Socialinio aktyvumo plėtotės organizavimas mobiliose vasaros stovyklose

Legkauskas (2000), nagrinėdamas Eriksoną (1968), pažymi, kad besiformuojančio paauglio asmenybei iškyla uždavinys susirasti savo vietą visuomenėje, rasti unikalią savo savybių, norų, sugebėjimų ir visuomenėje teikiamų jų realizacijos galimybių pusiausvyrą.

Lietuvoje yra gana plati normatyvinė neformaliojo švietimo dokumentų bazė. Visi jie yra orientuoti į kokybiškesnį jaunimo ugdymą, švietimą ir lavinimą. Tačiau šiuose dokumentuose ir įstatymuose deklaruojami neformaliojo ugdymo tikslai, principai ir funkcijos dar negarantuoja sėkmingo praktinio jų realizavimo. Neformaliojo vaikų švietimo tobulinimui aktualu plėtoti vaikų ir jaunimo neformalųjį ugdymą, skatinant švietimo institucijų bei jaunimo nevyriausybinę organizacijų partnerystę ir bendradarbiavimą.

Pagal šiuo metu galiojančius vaikų vasaros poilsį ir užimtumą reglamentuojančius teisės aktus gali būti organizuojamos šių tipų stovyklos: stacionarios, dieninės, turistinės bei darbo ir poilsio stovyklos. Pažymėtina, kad toks reglamentavimas neatspindi realios situacijos, kadangi praktikoje dažnai organizuojamos ir kitos vaikų vasaros poilsio ir užimtumo formos.

Mobiliosios stovyklos, t.y. lauko sąlygomis rekreacinėse teritorijose veikiančios sukarintos stovyklos, kuriose organizuojamas 3-7 dienų vaikų poilsis. Vienas pagrindinių mobiliųjų stovyklų veiklos bruožų – darbas savanoriškumo pagrindais. Mobilių vasaros stovyklų tikslas - tai patriotiškai ir pilietišškai auklėti jaunimą ir stiprinti pasitikėjimą valstybinėmis institucijomis, suteikti jaunuoliams pradinių karinio rengimo žinių, didinti jaunimo užimtumą ir aktyvumą, gerinti jų fizinį parengimą ir propaguoti sveiką gyvenseną. Patriotizmas mūsų dienomis nėra kiekvieno jaunojo piliečio mentaliteto bruožas. Naujoji, jau nepriklausomos Lietuvos karta auga ir bręsta laisvoje šalyje. Nėra kraujyje jaugusio troškimo puoselėti tautinę savimonę, kuri dar labiau sustiprina ir sutelkia tautą esant priespaudai. Todėl jaunimo meilę Tėvynei bandoma įskiepyti ugdant per švietimo sistemą, ir religines institucijas, valstybinių ir tautinių švenčių metu, patriotines organizacijas. Stovyklose vaikai ne tik ilsisi, bet ir atlieka visuomenei naudingus darbus. Mobilios stovyklos veiklos įvairios: nuo žaidimų, stiprinančių bendruomeniškumo jausmą iki individualių užduočių, ugdančių patriotiškumą, meilę Lietuvai. Stovykloje vaikams netrūkta tiek sportinės, tiek kūrybinės veiklos: jiems organizuojamos ekskursijos, sportiniai-kariniai, komandiniai žaidimai, vaikai mokosi dirbti grupėmis, lanko stovyklavietės apylinkėse esančius turistams įdomius objektus. Vaikai stovykloje susipažįsta su Šalių sąjungos veikla, joje galiojančia tvarka ir gyvenimo principais, o vėliau galbūt tampa Šalių sąjungos nariais, jaunaisiais šauliais. Vaikai stovykloje, vadovaujami savanorių jaunųjų šalių, tobulina socialinius įgūdžius, mokosi bendrauti ir bendradarbiauti, turi galimybę susitikti su tos vietovės kaimuose gyvenančiais senoliais ir padėti atlikti jiems sunkius kasdieninius buitines ir visuomenei naudingus darbus.

Lietuvoje naujai rengiamoje pilietinio ugdymo programoje (Zaleskienė, 2003) teigiama, kad pilietinis ugdymas padeda moksleiviams ugdytis šias kompetencijas:

- kognityvines (pažinimo) kompetencijas;
- praktines (veiklos) kompetencijas: ginti savo orumą, įsitikinimus ir teises, kai jos pažeidžiamos; susirasti reikalingą informaciją; gebėti susirasti ir kreiptis į reikalingą valdžios instituciją; gebėti dalyvauti viešajame gyvenime: pareikšti argumentuotą nuomonę raštu arba žodžiu, praveisti susirinkimą arba kitoki renginį ir pan.; skaityti, analizuoti, vertinti žiniasklaidoje pateikiamą informaciją bei situacijų interpretacijas, skirti faktą nuo nuomonės; nusiteikimas dalyvauti bendruomenės organizuojamoje veikloje; dalyvauti, priimant sprendimus bendruomenėje.
- socialines kompetencijas: prisiimti atsakomybę už savo veiksmus; prisiimti atsakomybę; pasitikėti savimi ir savo veiksmų teisingumu; siekti savo veiklos integralumo; pasinaudoti demokratinio poveikio priemonėmis, ieškant susitarimo: dialogu, diskusija, debatais, balsavimu.
- sugyvenimo (gyvenimo kartu su kitais) kompetencijas: bendrauti ir bendradarbiauti; ieškoti ir rasti konstruktyvų kompromisą konfliktinėse situacijose; gebėti išreikšti ir argumentuoti savo nuomonę; gerbti šalia esantį; ugdytis nusiteikimą dalyvauti savanoriškoje veikloje; ugdytis solidarumą kitam ir kitokiam.

G.Kvieskienės (2003) nuomone bendruomenės pilietiškumo nuostatos pirmiausia turi siekti padėti vaikams:

- suprasti bendruomenės gerovės elementų svarbą ir prasmę jiems patiems ir toms bendruomenėms, kurių nariai jie yra;
- pažinti vyriausybines ir savanoriškas socialines agentūras, kurios egzistuoja tam, kad užtikrintų šiuos bendruomenės gerovės elementus;
- suvokti esamus ir būsimus savo pilietinius įsipareigojimus, suprasti, kokių veiksmų reikia imtis, kad tuos įsipareigojimus įvykdytų.

Aktyvus poilsis derinamas su vaikų protiniu, fiziniu, dvasiniu ir socialiniu vystymu(si) bei pažinimo procesų lavinimu. Žinant, kad miestuose vaikai mieliau renkasi ne sportą, o kitoki laisvalaikio praleidimo būdą, į programą įtraukiami sporto renginiai, pažintinės, prevencinės, kultūrinės, meninės, turistinės sveikatos stiprinimo veiklos. Stovyklautojų užimtumu rūpinasi pedagogai, turintys patirties organizuojant ir įgyvendinant vasaros stovyklos veiklą. Socialines problemas padeda spręsti mokyklų socialiniai pedagogai, aktyviai veikloje gali dalyvauti nepilnamečių reikalų atstovai.

Stovykla – papildomojo, neformalaus ugdymo įstaiga, teikianti vaikams ir jaunimui vasaros poilsio ir (ar) neformalaus papildomojo ugdymo, švietimo ir kryptingo vaikų ir jaunimo užimtumo paslaugas, skatindama pažinimo, lavinimosi, saviraiškos poreikius, sudaranti sąlygas papildomai ugdyti vaikų ir jaunimo savarankiškumą, plėtoti jų gebėjimus ir patirtį.

Informacija apie stovyklas skelbiama stovyklas organizuojančių institucijų ir savivaldybių administracijų interneto tinklapiuose, žiniasklaidoje. Stovyklos turi atitikti higienos normos reikalavimus.

Galima rasti daugybę priežasčių, kodėl tėvai nusprendžia nukreipti savo vaiką į vasaros stovyklą. Daugelis vyksta į stovyklas patys ir savarankiškai įgyja patirties, kiti draugų patarimu ir nedaugelis sužinoję apie stovyklas iš žurnalų, laikraščių reklamų. Auga teigiama stovyklos nauda, kuri sąlygoja asmenybės pripažinimo, socialinės gerovės, fizinių įgūdžių, pozityvaus įvertinimo, dvasingumo tobulėjimą. Sveikatos priežiūros darbuotojas įtraukiamas į stovyklos pasirinkimo procesą. Jis gali suteikti sveikatos stiprinimo žinių, supažindinti su stovyklos instrukcijomis, detaliai išaiškinti privalumą būti gryname ore ar kiek būti saulėje. Svarbu sveikatos priežiūros darbuotojui kalbėtis su tėvais, kurie vaikams renka stovyklas, ruošiančias vaikus mokyklai ir norinčius:

1. Žinoti kada jų vaikas yra pasiruošęs stovyklai;
2. Rasti geriausią stovyklą savo vaikui;
3. Apsaugoti nuo nostalgijos.

Kartais bendraamžių nuomonė lemia stovyklos pasirinkimą, kurie jau buvo, ar dar vyks. Tėvai gali įtakoti stovyklos pasirinkimą. Vaikų dalyvavimas vasaros stovyklose, žygiuose, ekskursijose, skelbiamuose akcijose vasaros metu padeda formuoti naujiems įgūdžiams, prisitaikyti prie socialinės aplinkos, orientuotis gyvenimiškose situacijose, pažinti aktyvaus poilsio galimybes bei spręsti aktualias jų užimtumo problemas.

Neformalusis švietimas turi įtakos asmenybės, jos poreikių ir vertybinių orientacijų formavimuisi. Mokinių įtraukimas į jiems reikšmingą, įdomią veiklą - svarbi laisvalaikio poveikio asmenybės tapsmui sąlyga, nes asmenybę ugdo ta veikla, kurios žmogus imasi labai atsakingai, jai skiria visas savo pastangas ir jėgas. Neformalusis (papildomasis) ugdymas padeda tenkinti skirtingus mokinių poreikius. Dalyvaudamas neformaliojo ugdymo veikloje jaunimas kaupia įvairiausių socialinę patirtį: kaip prasmingai praleisti laisvalaikį, praturtinti dvasinį pasaulį, tampant savarankiškesniais ir aktyvesniais, prasmingas dalyvavimas šioje veikloje padeda asmenybės raiškai bei visam socializacijos procesui.

2 skyrius. NEPILNAMEČIŲ SOCIALINIO AKTYVUMO UGDYMO ŠAULIŲ SAJUNGOS ORGANIZUOJAMŲ STOVYKLŲ VEIKLOJE TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika

Atliekant tyrimą „Mobilios vasaros stovyklos kaip nepilnamečių socialinio aktyvumo ugdymo veiksnys“, naudoti šie metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Kiekybinis tyrimas taikant anketinę apklausą.
3. Kokybinis tyrimo metodas (pusiau struktūruotas interviu).

Anketinė apklausa. Pagrindiniu tyrimo metodu buvo pasirinkta anketinė apklausa raštu, siekiant išsiaiškinti mobilios vasaros stovyklos reikšmę nepilnamečių socialinio aktyvumo ugdymui. Apklausos būdu tiriamos nuostatos, nuomonės, žinios (Merkys, 1995). Anketinės apklausos metodo pasirinkimą nulėmė šie anketinės apklausos privalumai: 1) anketinė apklausa tinka edukologiniuose tyrimuose, nes ji pigesnė, trumpiau trunka nei interviu; ši apklausos forma gana informatyvi; gerai suplanavus apklausą galima tikėtis didesnio procento anketų atsakymų; svarbu anketų anonimiškumas, kuris padeda padidinti grįžtamų atsakymų procentą (Kardelis, 2002).

Anketinių duomenų pagalba buvo siekiama atsakyti į tyrimo uždavinius, užsibrėžtą tikslą.

Tyrimo anketos sudarytos remiantis moksline literatūra. Tyrimui atlikti parengta anketa mokiniams (žr. 1 priedą), kurią sudarė: 1) demografinis blokas (duomenys apie tiriamuosius) – lytis, amžius, klasė, gyvenamoji vieta ir kt. 2) klausimų blokas, skirtas išsiaiškinti tiriamųjų santykius su draugais, mokymosi sunkumus; 3) klausimų blokas, skirtas išsiaiškinti kaip tiriamiesiems suprantama organizuotą laisvalaikį; 4) klausimų blokas, skirtas išsiaiškinti socialinio aktyvumo svarbą mobilioje vasaros stovykloje.

Tiriamieji į daugumą anketoje pateiktų klausimų turėjo atsakyti x pažymėdami jiems tinkantį atsakymo variantą. Atsakydami į klausimus, respondentai galėjo pažymėti visus jam tinkančius atsakymų variantus, įrašyti galimus savo atsakymus bei išsakyti savo nuomonę. Remiantis minėtu kiekybinio tyrimo metodu buvo atlikta statistinė tyrimo duomenų analizė. Buvo naudojama Windows bei Microsoft Excel 2007 programinė įranga.

Kokybiniam tyrimui buvo pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas. Šiuo tyrimu siekta išsamiau įvertinti stovyklų vadovų požiūrį į nepilnamečių socialinio aktyvumo ugdymą mobiliose vasaros stovyklose. Respondentams buvo pateikiami klausimai (nebūtinai eilės tvarka), atsakymai įrašyti į diktofoną.

2.2. Tyrimo dalyviai

Tyrimas buvo atliekamas 2013 m. liepos mėn. mobiliuoje šaulių vasaros stovykloje.

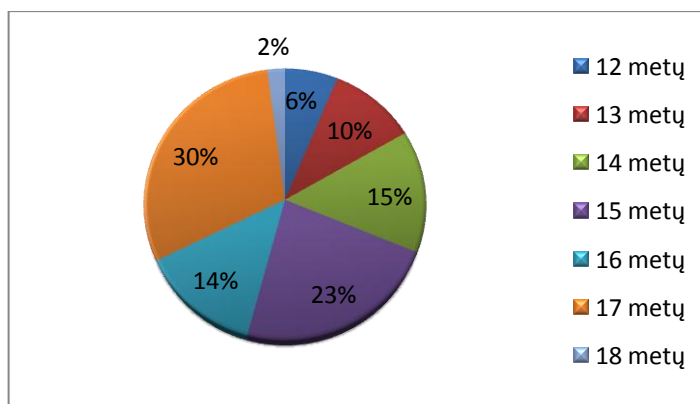
Anketinėje apklausoje dalyvavo mobiliuose vasaros stovyklose atostogavusieji nepilnamečiai nuo 12 iki 18 metų ir stovyklos vadovai. Iš viso apklausoje dalyvavo 100 nepilnamečių ir 4 stovyklos vadovai. Tyrimas buvo grindžiamas savanoriškumo ir anonimiškumo principais. Anonimiškumu siekta gauti autentiškus, atvirus atsakymus. Stengtasi, kad išsakyti teiginiai nebūtų nulemti pašalinių asmenų, jų nuostatų, o atspindėtų konkretaus tiriamojo nuomonę.

Mokslinėje literatūroje daug būdų, kaip parinkti tiriamuosius asmenis, tačiau iš esmės jie visi pagrįsti imties atsitiktinumo principu, t.y. visi populiacijos elementai turi turėti galimybes patekti į imtį (Kardelis, 2002; Pruskus, 2004). Imtis buvo sudaroma netikimybinės atrankos būdu.

2.3 Tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

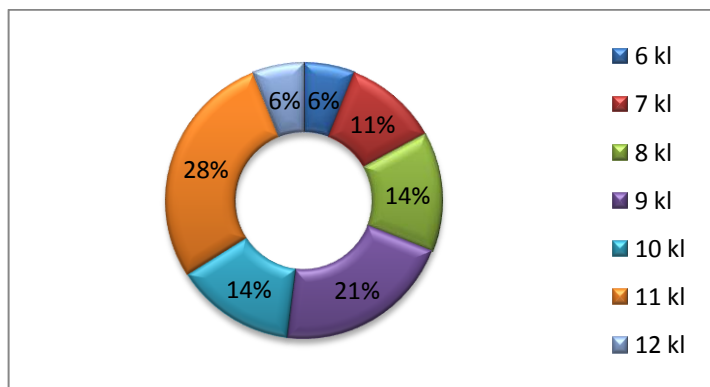
2.3.1. Mokinių anketinės apklausos duomenų analizė ir rezultatai

Apklausoje dalyvavusių tiriamųjų charakteristikos, t.y. socialiniai-demografiniai duomenys. Atlikus anketinės apklausos duomenų analizę nustatyta, kad merginų dalyvavusių tyrime buvo mažiau (43%) nei vaikinų (57%). Daugiausia tyrime dalyvavusių respondentų 64% gyvena mieste ir tik 36% kaime. Didžiulį skirtumą lemia tai, kad vasarą kaime gyvenantys vaikai turi daugiau įsipareigojimų šeimose, todėl tėvai nenoriai leidžia juos į stovyklas.

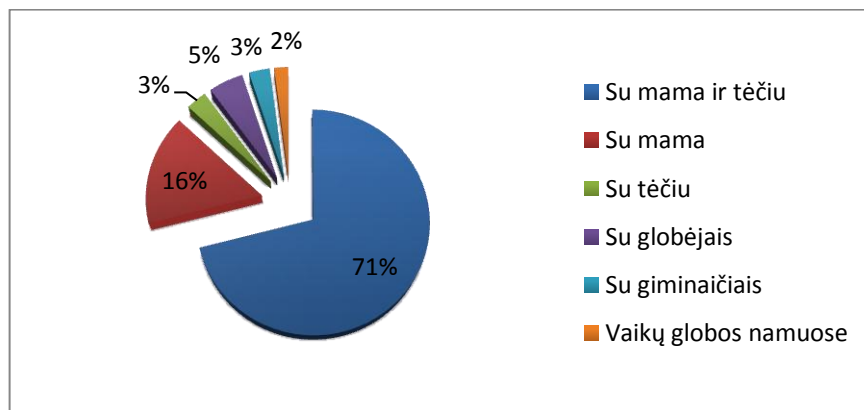
1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių, %

Kaip matome iš 1 paveikslo, jauniausiems tyrimo dalyviams buvo 12 metų (6%), o vyriausiems – 18 metų (2%). Didžiausią amžiaus grupę sudarė septyniolikmečiai (30%) ir penkiolikmečiai (23%).

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal klases, %

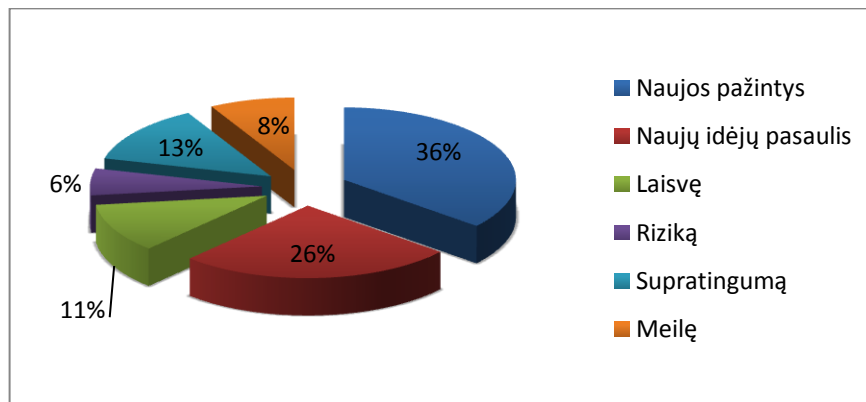
Mokinių pasiskirstymo pagal klases (2 pav.) iš diagramos matome, kad tyrime mažiausiai dalyvavo šeštų ir dvyliktų klasių mokiniai (jie sudaro po 6% visų apklaustų moksleivių), o vienuoliktokai (28%) sudaro didžiąją moksleivių imties dalį.

3 pav. Respondentų šeimyninė padėtis, %

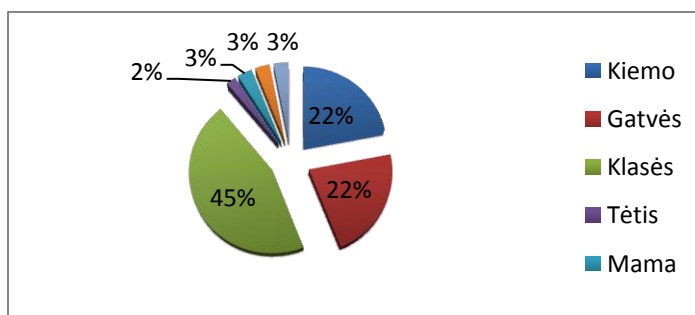
Iš gautų tyrimo rezultatų matyti, jog 71% respondentų gyvena su tėvais, 16% respondentų – tik su mama, 5% gyvena su globėjais. Po 3% respondentų gyveną su tėvu ir giminaičiais. Vaikų globos namuose gyvena 2% respondentų. Dauguma vaikų yra auginami, auklėjami ir kontroliuojami pilnose šeimose. Priklausomai nuo šeimoje sukurtos vertybių sistemos, atitinkamų elgsenos taisyklių, pareigų bei norų paskirstymo, formuojasi mokinio pasaulėžiūra bei motyvacija siekti mokslo, kas atsiskleidžia mokinio elgesyje mokykloje. Mokymosi sunkumai yra viena pagrindinių priežasčių, dėl kurių moksleiviai pradeda nelankyti mokyklos, tačiau pačių mokymosi sunkumų formavimosi prielaidos, o tuo pačiu ir mokyklos nelankymo priežastys, dažniausiai glūdi šeimos aplinkoje.

Galima daryti išvadą, kad respondentai atstovauja pakankamai įvairias demografines grupes, taigi analizės metu gauti rezultatai tinkamai atspindės socialinio aktyvumo veiklas.

4 pav. „Draugai tau atveria kelią į“, %

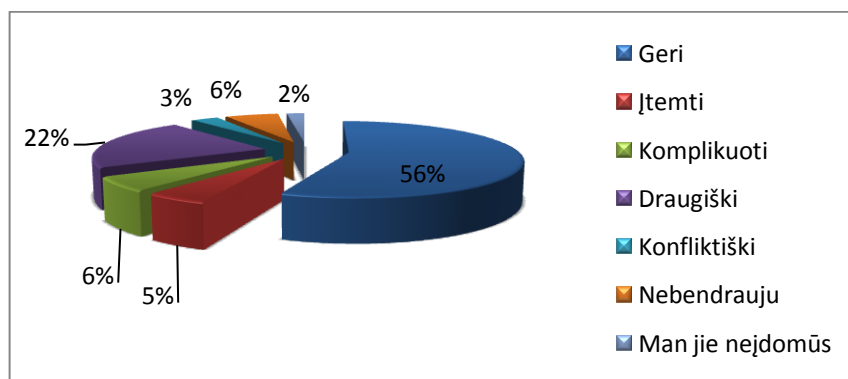
4 paveiksle „Draugai Tau atveria kelią į“ rezultatai rodo, jog 36% respondentų mano, kad draugai atveria kelią naujoms pažintims, 26% - naujų idėjų pasauliui, 13% - į supratingumą, 11% - į laisvę, 8% - meilei, 6% - į riziką. Nepilnamečių bendravimas su bendraamžiais yra vienas iš svarbiausių poreikių jų gyvenime, nuo bendravimo su bendraamžiais sėkmės priklauso paauglio asmenybės vystymasis, todėl respondentai teigiamai vertina savo draugystę kaip galimybę tobulėti. Anot Leliūgienės (2003), keisdamas šeimos saitus į ryšius su bendraamžiais, paauglys įgyja daugiau nepriklausomybės, tačiau ne visada ši nepriklausomybė veikia teigiamai – svarbu, kokie bendraamžiai paauglį supa, nes bendraamžių grupės turi tam tikrą poveikį formuotis kai kurioms asocialaus elgesio formoms. Šiuo atveju labai svarbūs yra santykiai šeimoje – kuo tėvų santykiai su vaikais blogesni, tuo paauglį lengviau gali paveikti bendraamžiai.

5 pav. Respondentų draugai, %

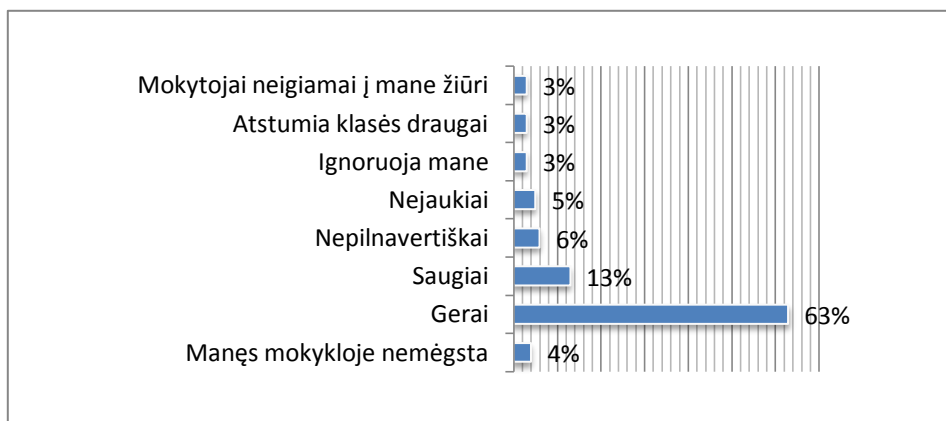
Remiantis tyrimo duomenimis „Tavo draugai yra“ paaiškėjo, kad draugai yra iš klasės, kiemo, gatvės, ir šeimos nariai (mama, tėtis, brolis, sesuo) (5 pav.). Respondentų nuomonė geriausi draugai – klasės (45%). Santykio su kolektyvu veiksniai suprantami kaip moksleivio bendravimo ypatumai su

kitais klasės mokiniais. Šie veiksniai yra svarbūs, kadangi gali lemti itin didelį vaiko nenorą lankyti mokyklos. Taip pat iš duomenų matyti, jog nemaža dalis moksleivių bendrauja su kiemo ir gatvės po 22% draugais. Tai reiškia, jog yra gana didelė tikimybė vaikui tapti antisocialiai asmenybei mokykloje ir tarp savo bendraamžių, draugų. Bendraamžių grupė turi tam tikrą poveikį formuojantis kai kurioms asocialaus elgesio formoms, tačiau svarbūs ir kiti socialiniai bei asmeniniai veiksniai.

6 pav. Respondentų santykiai su klasės draugais, %

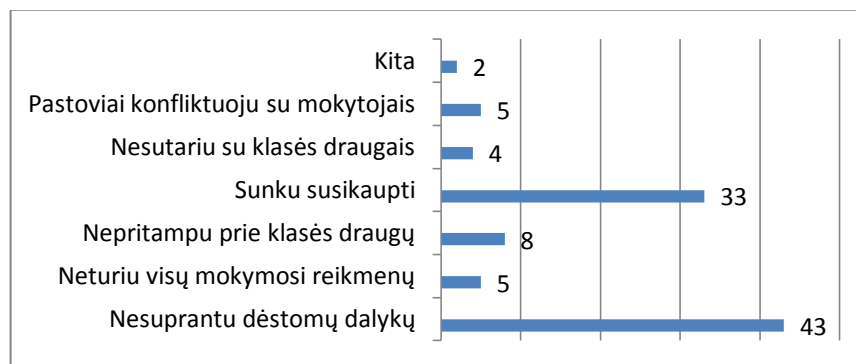
Analizuojant 6 paveikslą galima daryti išvadą, jog vaikų tarpasmeniniai santykiai su klasės draugais yra geri (54%). Iš gautų duomenų galima daryti prielaidą, jog mokyklinio amžiaus vaikai savo klasėje jaučiasi saugūs, vertinami ir pripažinti. Taigi, galima teigti, kad bendraamžių elgesys menkai veikia mokinių santykius. Mažai problemų kyla ir dėl pačių mokinių kaltės – jie sutaria su klasės draugais.

7 pav. Respondentų savijauta mokykloje, %

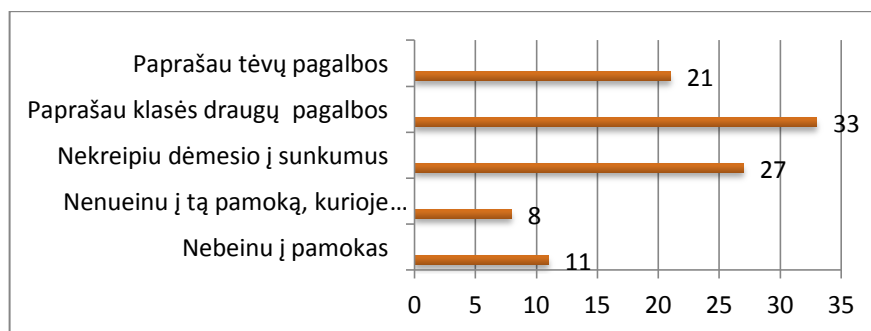
Respondentai teigia, kad mokykloje jaučiasi gerai (63%) ir saugiai (13%). Klasės atmosfera turi skatinti smalsumą, entuziazmą ir norą veikti, turi būti priimančios ir vertinamos įvairios nuomonės, skatinamas neformalus bendravimas, raginama imtis iniciatyvos, atsisakoma kritikos ar nuobaudų, jei kas nepasiseka, turtinami mokinių įspūdžiai ir vaizduotė (Vaičekauskienė, 2009).

Įvertinant respondentų nuomonę, kad mokytojai neigiamai žiūri į mane (3%), atstumia klasės draugai (3%), ignoruoja mane (3%), nepilnavertiškai (6%), manęs mokytojai nemėgsta (4%), jaučiasi nejaukiai (5%), galima daryti išvadą, kad pagrindinė neigiamos savijautos priežastis sulaukiama tiek iš pedagogo, tiek iš klasės draugų. Vadinasi, mokytojams trūksta tolerancijos, supratingumo ir gebėjimų kurti ir plėtoti produktyvius santykius su mokiniais. Mokytojai linkę diskriminuoti nepažangius ir emocionalių klasės vaikus. Mokytojas turi mokėti bendrauti su mokiniais, pelnyti mokinių pagarbą, įgyti autoritetą.

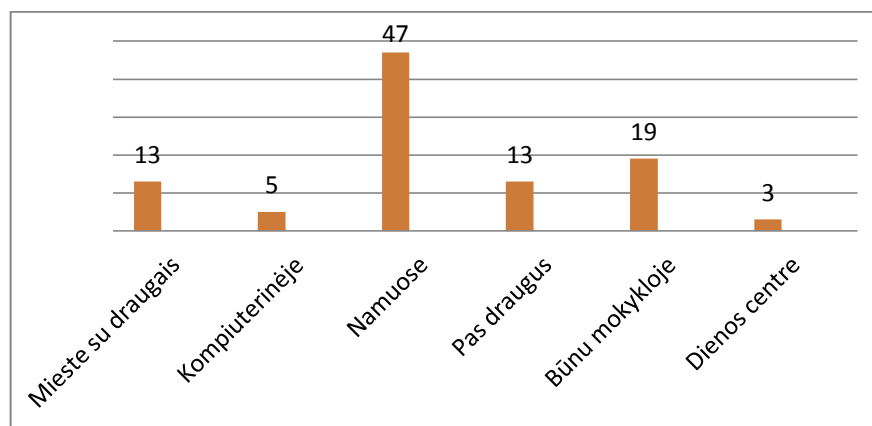
8 pav. Respondentų mokymosi proceso sunkumai, %

Didžioji dalis respondentų (43%) teigia, kad susiduria su mokymosi sunkumais dėl dėstomo dalyko nesupratimo, mokytojų nenoru jiems padėti. Jų teigimu, mokytojai neturi laiko individualiai pagalbai ir net prašomi nesuteikia paramos. 33% respondentų teigia, kad jiems sunku ramiai išsėdėti klasėje, o tai dar kartą įrodo, kad vaikai nedėmesingi ir dėl to gali patirti papildomų mokymosi sunkumų, kurie yra vienas iš mokyklos nelankymo veiksnių. Be to, mokiniai neturi tvirtų nuostatų mokymosi atžvilgiu ir negali pasakyti, ar mokslas juos traukia.

9 pav. Respondentų mokymosi proceso sunkumų sprendimai, %

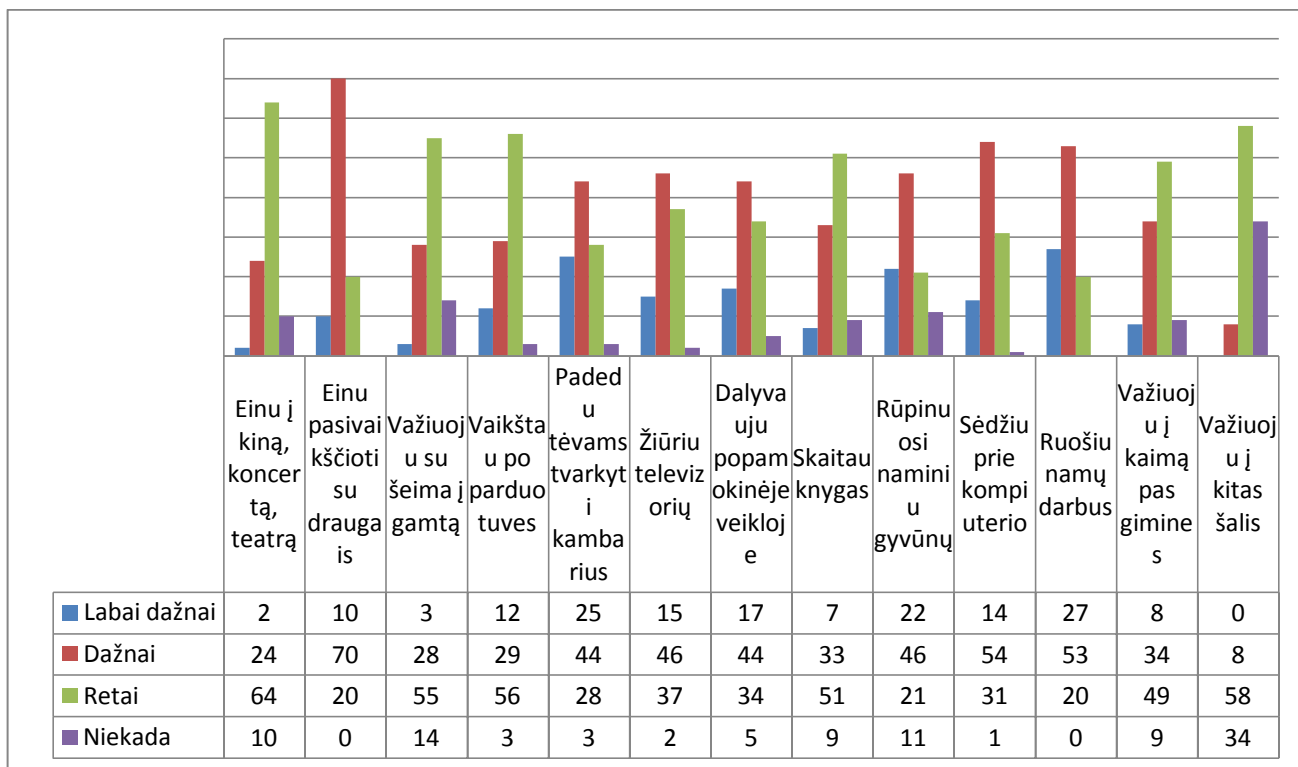
9 paveikslo duomenimis į mokymosi sunkumus nekreipia dėmesio 27% respondentų. Kaip asmenis, į kuriuos mokiniai kreiptųsi pagalbos ištikus sunkumams įvardijami klasės draugai (33%) ir tėvai (21%).

10 pav. Respondentų būvimo vieta kai neina į mokyklą dėl sunkumų, %

Respondentai teigia, kai neina į mokyklą dėl sunkumų mokykloje, jie būna namie (47%). Po 13% respondentų būna mieste su draugais ir pas draugus.

Apibendrinant galima teigti, kad daugiausia mokymosi sunkumų mokiniams kelia nesugebėjimas sukaupti ir išlaikyti dėmesį bei asmeninės mokymosi motyvacijos stoka: mokinių nuomone, pamokos organizuojamos nuobodžiai, o mokytis tingima. Šie veiksniai sąlygoja kitas problemas – mokiniai negali įsiminti informacijos, neišmoksta pateiktos medžiagos, dėl to atsiranda mokymosi spragos ir mokiniai nebesugeba toliau mokytis ir nebenori eiti į mokyklą.

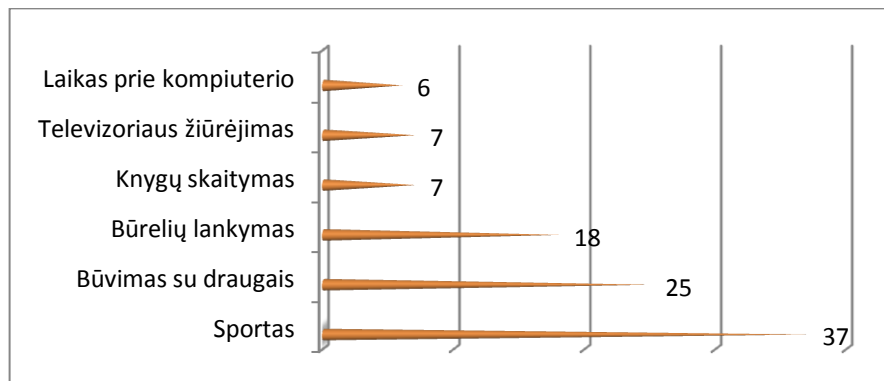

11 pav. Respondentų laisvalaikio praleidimas, %

Išanalizavus klausimą „Kaip tu praleidi laisvalaikį?“ paaiškėjo, kad laisvalaikį dažniausiai moksleiviai praleidžia ruošdami namų darbus, žiūrėdami televizorių ir eidami pasivaikščioti su draugais (11 pav.). Moksleivių netinkamas, neproduktyvus laisvalaikio leidimas (pvz.: televizoriaus žiūrėjimas, sėdėjimas prie kompiuterio, vaikščiojimas su draugais ir pan.) gali lemti vaikų elgesio nukrypimus. Televizijos įtaka jaunimui verčia susimąstyti, nes ji pratina pasyviai save ugdyti ir tapti vartotojiškais. Džiugina, jog sportas užima itin svarbią vietą mokinių laisvalaikyje. Labai svarbu nešvaistyti laisvo laiko veltui, o išmokti kokybiškai pailsėti, prasmingai pasilinksminėti ar informatyviai jį išnaudoti. Privalome galvoti apie laisvalaikio svarbą vaiko socializacijai bei laisvalaikio vertybių ugdymą.

Nepopuliariausioms laisvalaikio praleidimo formoms priskiriamas knygų skaitymas, popamokinė veikla, koncertų lankymas ir pan. Apibendrinant respondentų nuomonę galima teigti, kad laisvalaikio tradicijos keičiasi. Asmenybę ugdantis kultūrinis laisvalaikis tampa nepopuliarus, pavyzdžiui, skaityti knygas neįdomu. Negalime teigti, kad popamokinė veikla tampa nepopuliari, tačiau dažnai tai brangus užsiėmimas ir ne visiems prieinamas. Lankymasis koncertuose yra patraukli laisvalaikio forma tarp

draugų, tačiau tai yra brangus malonumas. Svarbu keisti vaikų ir jaunimo požiūrį į laisvalaikį, keisti jų vertybines nuostatas, kad laisvas laikas yra brangus ir jį galima įdomiai bei naudingai praleisti.

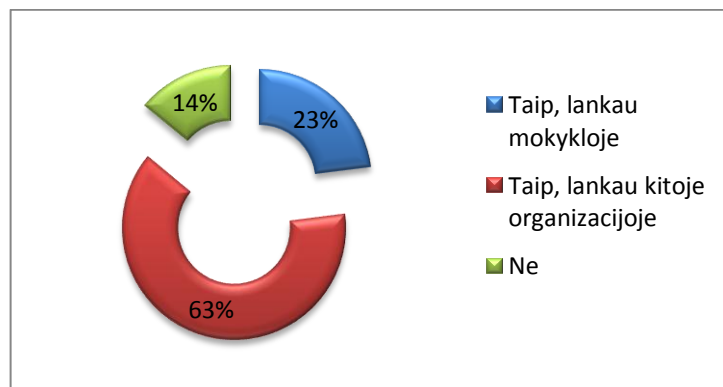
12 pav. Respondentai apie laisvalaikį, %

Respondentams buvo pateikta keletą galimų laisvalaikio sampratų. Kaip matyti 12 paveiksle mokinių atsakymai, kad laisvalaikis tai sportas sudaro didžiausią dalį (37%) visų apklaustųjų. Keli atsakymai pasiskirstė beveik tolygiai: būvimas su draugais (25%) ir būrelių lankymas (18%). Tokį respondentų pasirinkimą galėjo sąlygoti tai, kad formuluojant laisvalaikio sampratas, tyrėjai iš patirties stengėsi jas apibūdinti jaunimui priimtina forma. Visos laisvalaikio sampratos yra pozityvios ir remiasi mėgstamomis veiklos formomis, atitinkančiomis charakterį ir pomėgius bei poreikius, todėl respondentų pasirinkimas toks įvairus.

Jovaišos (2002) teigimu, paaugliui laisvalaikis yra tik pramoga, atitrūkimas nuo tiesioginių pareigų, savo hobiaus tenkinimas.

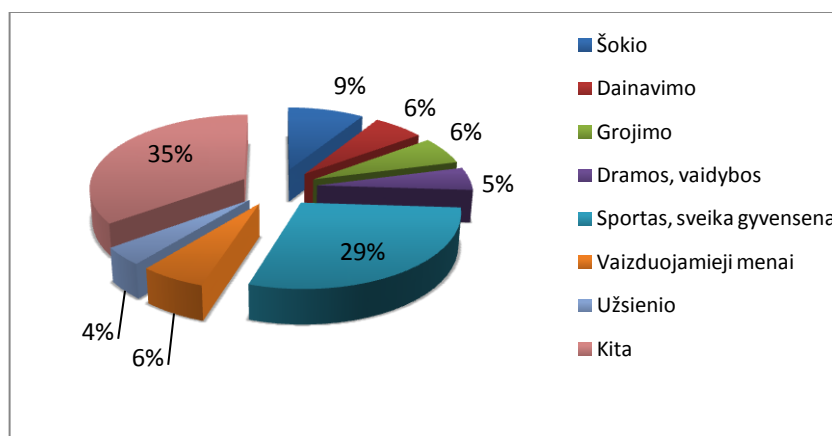
Apibendrinant galima teigti, kad moksleiviai rūpinasi savo aktyvia veikla ir nori būti aktyviais.

Į klausimą „*Ar tėvai reguliuoja laisvalaikį?*“, daugiau nei pusė respondentų atsakė, kad tėvai (58%) reguliuoja laisvalaikį. 20% respondentų teigia, kad reguliuoja kartais ir 22% respondentų mano, kad tėvai nereguliuoja laisvalaikio.

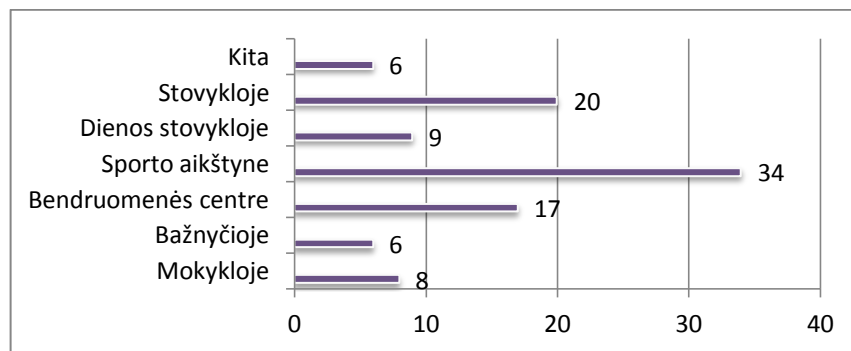
13 pav. Mokinių atsakymų pasiskirstymas pagal tai, ar jie dalyvauja būrelių veikloje, %

Kaip matome iš 13 paveikslo, 14% respondentų nelanko jokio būrelio. 23% respondentų dalyvauja mokykloje organizuojamų būrelių veikloje. Dauguma respondentų (63%) lanko būrelius kitose organizacijose.

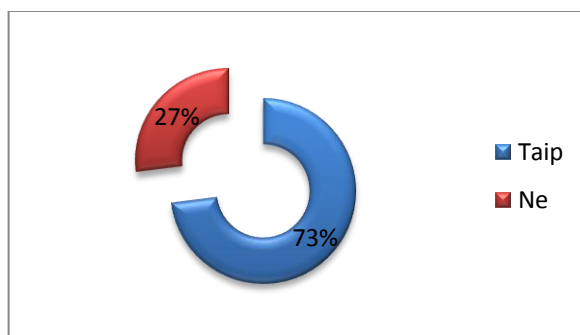
14 pav. Respondentų lankomi būreliai po pamokų, %

14 paveiksle matome, kad sporto būrelius pasirinko 29% respondentų. Galime teigti, jog šį pasirinkimą lemia noras fiziškai tobulėti, būti populiariam draugų tarpe bei mokyklose puoselėjamos sveikos gyvensenos tradicijos. Mažiausiai susidomėjimo susilaukė užsienio kalbų (4%) ir dramos (5%) būreliai. Po lygiai pasidalino grojimo (6%), dainavimo (6%), bei vaizduojamojo meno (6%) būreliai. Daugiausia respondentų, net 35% pasirinko (atsakymą) – kita, tai šaulių organizaciją. Galima daryti išvadą, kad mokiniai rūpinasi ateitimi, renka tokius dalykinius būrelius, kurie jiems bus naudingi ateityje, tai yra norėdami save susieti su būsima profesija ar studijomis.

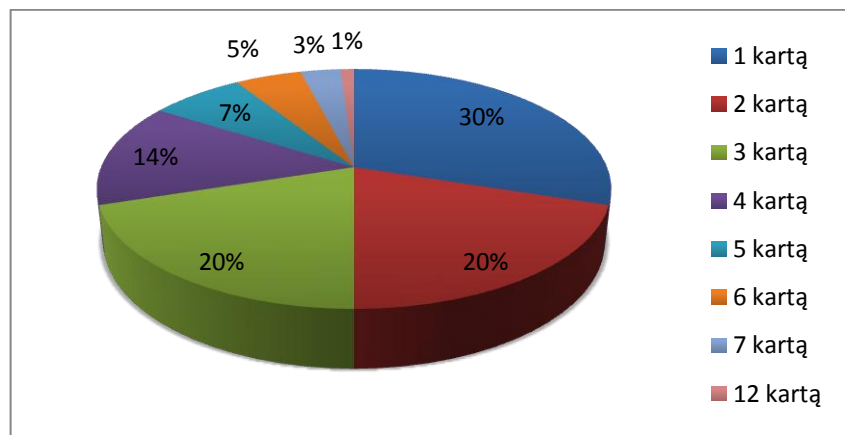
15 pav. Respondentų vasaros atostogų praleidimas gyvenamojoje vietoje, %

Kaip matome iš 15 paveikslo, gauti duomenys rodo, kad sporto aikštynas (34%) yra pagrindinė laisvalaikio leidimo vieta. Respondentai nurodo, jog stovyklos (20%) taip pat yra laisvalaikio praleidimas jų gyvenamojoje vietoje. Respondentai pažymi, kad laisvalaikį leidžia ir kitose vietose: dienos stovyklose (9%), mokykloje (8%), bažnyčioje (6%), bendruomenės centre (17%). Pasirinkdami atsakymą kita (6%) respondentai įvardijo „namie“.

16 pav. Priklausomybė šaulių sąjungai, %

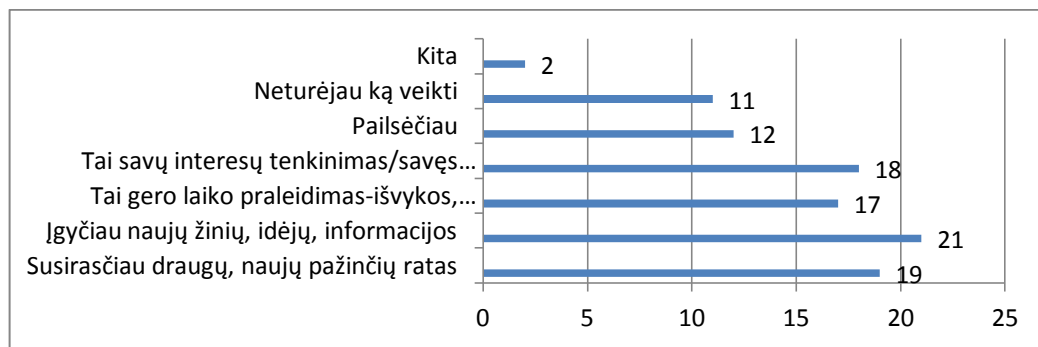
Šaulių sąjungai priklauso 73% respondentai ir tik 27% nepriklauso. Ilgametė šauliškos veiklos patirtis ugdant jaunuosius šaulius atskleidė, kad dalyvavimas šaulių organizacijos veikloje - tai kur kas daugiau nei turiningas laisvalaikio užimtumas. Tai patriotiškai ir pilietišškai auklėja jaunimą ir stiprina pasitikėjimą valstybinėmis institucijomis, suteikia jaunuoliams pradinių karinio rengimo žinių, didina jaunimo užimtumą ir aktyvumą, gerina jų fizinį parengimą ir propaguoja sveiką gyvenimą.

17 pav. Respondentų pasisakymas, kelintą kartą dalyvauja stovykloje, %

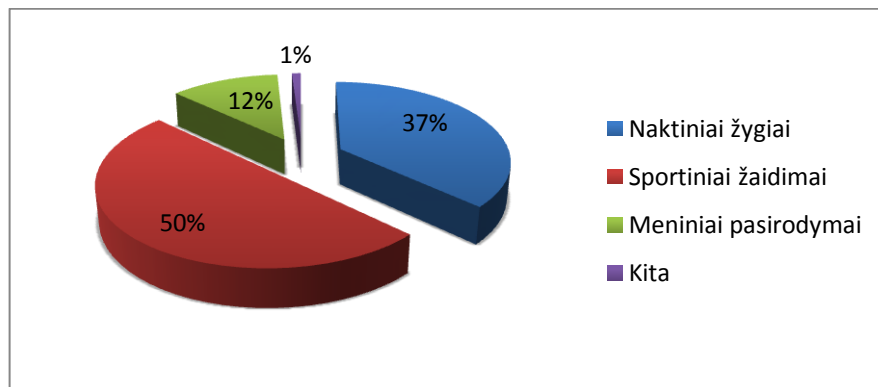
Apibendrinant tyrimo duomenys (17 pav.) pastebėta kad, didžioji dalis respondentų mobiliuoje vasaros stovykloje dalyvauja jau ne pirmus metus. Susidomėjimas mobiliomis vasaros stovyklomis, per kelerius metus, yra gerokai didesnis. Iš tokių stovyklų grįžę vaikai, dalydamiesi informacija apie stovyklų veiklą, naują patirtį ir išmokus dalykus, kūrė iš lūpų į lūpas perduodamas „gerąsias rekomendacijas“. Dauguma iš mobiliųjų vasaros stovyklų grįžusių vaikų džiūgavo, kad tapo drąsesni, aktyvesni, kūrybiškesni. Tai padidino vaikų pasitikėjimą savimi, pagerino bendravimo įgūdžius, tolerantiškumą kito nuomonei ir išugdė drąsos apginti poziciją. Tai iš esmės paskatino jaunų žmonių socializacijos įgūdžius, kadangi iš tokių stovyklų grįžę vaikai išmoko dalyvauti bendroje veikloje, dirbti komandoje, teikti ir atlikti užduotis, įgijo psichologijos ir bendravimo žinių. Per asmeninius pasirodymus, dalyvavimą teatro ir koncertų veikloje, įvairių rungčių - žinių, kūrybos, sporto - varžybose vaikai įgavo daugiau pasitikėjimo savimi, ir tai prisidės prie jų, kaip asmenybių, augimo ir tapimo visuomeniškais savo šalies piliečiais.

Į klausimą „*Ar planuoji ir ateityje dalyvauti mobiliuoje vasaros stovykloje?*“, 74% respondentų atsakė taip, 24% - nežinau, ir tik 2% atsakė ne. Tai rodo, kad respondentams organizuojamos Šaulių sąjungos mobilios vasaros stovyklos yra reikalingos.

18 pav. Dalyvavimo mobiliuoje vasaros stovykloje motyvai, %

Atlikus tyrimą išaiškėjo pagrindiniai motyvai dalyvauti vasaros stovykloje (duomenys pateikti 18 paveiksle): 21% respondentų mano, kad stovykloje įgyja naujų žinių, idėjų, informacijos. 19 % - susirasti draugų, naujų pažinčių ratas. 18% teigia, kad tai savo interesų tenkinimas / savęs realizavimas. Taigi, didžioji dalis respondentų pirmenybę teikė aktyvioms veiklos sritims, ugdančioms asmenybę. Tai yra vaikų ir jaunimo požiūris į laisvalaikį, jų vertybines nuostatas, kad laikas yra brangus ir galimą jį įdomiai bei naudingai praleisti. Didžioji dalis apklaustųjų mano, kad laisvalaikis skatina asmens aktyvumą.

19 pav. Respondentų stovykloje organizuojamų užsiėmimų svarba, %

Kaip matyti iš 19 paveikslo, 50% stovyklautojų svarbiausia dalyvauti sportiniuose užsiėmimuose. Kiti respondantai mano, kad jiems svarbūs naktiniai žygiai (37%) ir tik 12% respondentų įvardijo, kad tai meniniai pasirodymai.

Apklaustųjų duomenys rodo, kad moksleiviai teigiamai vertina dalyvavimą prasmingoje mobiliųjų vasaros stovyklų veikloje, kurioje jie gali atskleisti individualias sportines galias ir gebėjimus, tenkinti

saviraiškos poreikius. Stovyklautojai gali save išbandyti įvairiose veiklose, susirasti naujų draugų, geriau pažinti šauliškas idėjas.

Atsakydami į 24 klausimą „**Kas labiausiai patinka stovykloje?**“ dažniausiai respondentų paminėti atsakymai (kalba netaisyta):

„Stovykloje patiko viskas“;

„Pati stovykla yra visų metų laukiamas įvykis, o ypač tokia stovykla, kuri atitraukia nuo kasdienių rūpesčių“;

„Kas labiausiai patiko stovykloje taip tiksliai gal ir negalėčiau pasakyti bet ji duoda akivaizdžią naudą, nes po jos visuomet padarau tam tikrus pasiryžimus, kuriuos po to stengiuosi įgyvendinti, taip pat visada sužinau ir patiriu kažką naujo“;

„Mielai važiuočiau į stovyklą ir kitais metais“;

„Man tai pirma stovykla ir paliko labai didelį įspūdį, bei svarbius išgyvenimus ir apmąstymus“;

„Man stovykloje labai patiko futbolas, maudynės upėje, darbas grupelėse, badmintonas, visokie žaidimai, laužas. Stovykla praėjo labai greitai, galėjo būti ilgiau.“;

„Geros emocijos“;

„Naujos pažintys, veikla, būvimas gamtoje“;

„*Man labiausiai patiko naktinis žygis. Jis galėjo būti ir ilgesnis, bet buvo linksmas, įdomus. Nors ir buvau „mieganti“, bet laikui bėgant atsibudau. Stovykloje susiradau daug draugų*“;

„*Ši stovykla buvo faina. Nieko netrūko, nieko nebuvo per daug*“;

„*Vadovai - geri, linksmi, sportiški*“;

„*Pati įdomiausia ir smagiausia stovykla*“;

„*Vadovai labai faini*“.

Atsakydami į 25 klausimą „**Kas nepatinka stovykloje?**“ dažniausiai respondentų paminėti atsakymai (kalba netaisyta):

„Stovykloje viskas patiko ir nebuvo, kas nepatiko“;

„Viskas patiko“;

„Nieko blogo nebuvo“;

„Miego trūkumas“;

„Vabalai“;

„Per daug košių“;

„Labai jau trumpos, galėtų būti ilgesnės“;

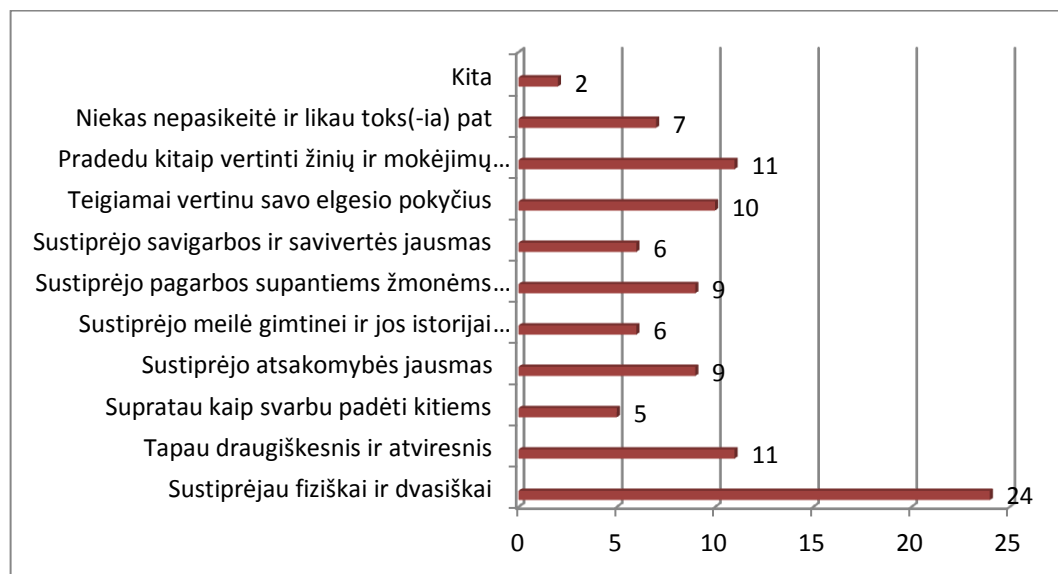
„Sunku ryte keltis“;

„Labai daug sporto“;

„Lietus“.

Apibendrinant 24 ir 25 klausimus, galima daryti išvadas, kad mobilios vasaros stovyklos vaikams patiko. Socialinis dalyvavimas mobiliose vasaros stovyklose yra veikla, į kurią įsitraukęs vaikas siekia bendrų grupės bei bendruomenės tikslų. Tai ir įvairios situacijos, kur kiekvienas dalyvis kooperuojasi tam, kad konstruotų, reflektuotų ir įgyvendintų bendrus siekius. Socializacija sėkminga, kai vaikas įsipareigoja įvairiomis dalyvavimo formomis, atsako už savo veiksmus, moka išreikšti savo interesus, geba atstovauti grupės interesams, moka susitarti ir bendradarbiauti dėl bendro intereso.

Socializacija skatina ir vaiko individualizaciją. Individualizacija - tai individo išskyrimas, atsižvelgimas į kiekvieno individo ypatybes. Individualizacija padeda skleisti saviraiškai, o individualizacijos procesą stimuliuoja kūrybinė, meninė veikla.

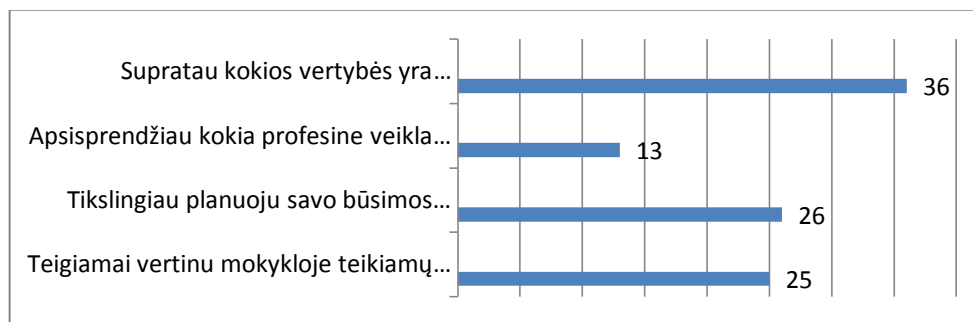

20 pav. Respondentų nuomonė apie fizinės ir psichinės raidos pokyčius, %

Įdomi respondentų nuomonė (20 pav.) apie įvykusių fizinės ir psichinės raidos pokyčius jų gyvenime, kuriems įtaka tikrai turėjo stovykla. 24% respondentų atsakė, kad sustiprėjo fiziškai ir dvasiškai. Po 11% respondentų atsakė, kad pradedu kitaip vertinti žinių ir mokėjimų svarbą bei tapau draugiškesnis ir atviresnis. 10% - teigiamai vertinu savo elgesio pokyčius. Po 9% respondentų atsakė,

kad sustiprėjo atsakomybės jausmas, bei sustiprėjo pagarbos supantiems žmonėms jausmas. Po 6% - sustiprėjo meilės gimtinei ir jos istorijai jausmas, bei sustiprėjo savigarbos ir savivertės jausmas. 5% respondentų suprato kaip svarbu padėti kitiems. 2% atsakė, kad niekas nepasikeitė ir likau toks(-ia) pat.

Apibendrinant galima teigti, kad geriausiai demokratinėi gyvensenai būtinas piliečio dorinės savybės ugdo vaikų ir jaunimo organizacijos. Jos itin svarbios mokinių visuomeniškumui ir pilietiškumui ugdyti.

21 pav. Dalyvavimas stovykloje turėjo įtakos gyvenimo planų pokyčiams, %

Analizuojant gautus duomenys (21 pav.) galime teigti, kad 36% respondentų suprato, kokios vertybės yra svarbiausios žmogaus gyvenime ir tai lemia jų kaip asmenybės pokyčius. 26% respondentų tikslingiau planuoja savo būsimos profesijos ir karjeros perspektyvas. 25% respondentų teigiamai vertina mokykloje teikiamų žinių ir mokėjimų svarbą ateičiai. 13% respondentų apsisprendė, kokia profesinę veiklą užsiims įgiję išsilavinimą.

Kaip teigia Juodaitytė (2003), vaikas neformalioje aplinkoje atranda naujus santykius su suaugusiais žmonėmis. Galima daryti išvadą, kad dauguma mokinių atsieja savo mokyklos laisvalaikį nuo laisvalaikio už mokyklos ribų, nes laisvalaikis, kuris praleidžiamas už mokyklos ribų suteikia platesnes galimybes bendrauti.

Mobilios vasaros stovyklos užsiėmimai skatina asmenybės socialinį vystymąsi, skatina socialinių įgūdžių tobulėjimą bei tradicijas, įvaizdį bei vertybes. Organizuojamų stovyklų metu yra kviečiamos įvairios organizacijos ir institucijos pristatyti savo organizacijas ir veiklą. Pristatydamos savo veiklą jos orientuoja jauno žmogaus profesijos pasirinkimą.

Atsakydami į 28 klausimą „*Ką dar galima būtų padaryti, stovyklos gyvenimą planuojant dar labiau organizuotą ir ugdančią asmenybės savybes?*“, dažniausiai respondentų paminėti atsakymai (kalba netaisyta):

„Nenorėtų nieko keisti“;

„Viskas labai gerai“;

„Stovykla praėjo labai greitai, galėjo būti ilgiau“.

Apibendrinant galima teigti, kad didžioji dalis respondentų savo veikla mobiliuoje vasaros stovykloje patenkinti, vadinasi, prasmingas dalyvavimas padeda asmenybės savikūrai ir raiškai.

Vis dėl to manau, kad užimtumas nėra pakankamas, nes yra tuo abejojančių mokinių ir nuolat augančiu nusikalstamumo lygiu. Kaip teigia Dapkienė (2002), įsitvirtinimas savo aplinkoje yra vienas pagrindinių paauglystės bruožų, todėl atstumti mokiniai ieško pripažinimo už mokyklos ribų, to pasekoje pasitaiko vaiko elgesio nukrypimų, nusikaltimų.

2.3.2. Stovyklos vadovų kokybinio tyrimo rezultatai

Respondentų atsakymų kokybinė analizė atliekama, koduojant respondentų atsakymus kaip „1 interviu“, „2 interviu“, „3 interviu“ ir „4 interviu“. Etikos sumetimais tikslesni respondentų duomenys neatskleidžiami, jie žinomi tik tyrėjai. Iš tyrimo dalyvavusių stovyklos vadovų norėta sužinoti apie mobilių vasaros stovyklų įtaką nepilnamečių socialinio aktyvumo ugdymui.

Motyvai skatinantys vadovus dalyvauti organizuojant mobilies vasaros stovyklas. Organizuojant mobilies vasaros stovyklas vadovui tenka ypač svarbus vaidmuo, todėl motyvai skatinantys dalyvauti: *Tai mano pareiga (2 interviu). Tai įdomu, galima plėtoti ne tik mokinių, bet ir savo kūrybines galias. Kurti ateitį padedant jauniems žmonėms išsiugdyti savybes ir gebėjimus, kurių dėka jie galės geriau pažinti save, atskleisti visą savo vidinį potencialą ir tapti pilnaverčiais, laimingais ir sėkmingais visuomenės nariais (1 interviu). Kiekvienas vaikas yra individualybė, todėl noriu atskleisti ir tobulinti mokinių gebėjimus. Aš šventai tikiu ir žinau, jog žmogaus viduje slypi pačios didžiausios jėgos – tereikia jas pažadinti! Ir kuomet jaunas žmogus tai suvokia – kokios galingos yra jo svajonės, jo prigimtis veikti, džiaugtis ir kurti, tuomet eiti tampa lengva, o gyventi – be galo gera. Stovyklauju jau daugiau nei dešimt metų, bet man vis dar sunku į žodžius įdėti tą stovyklavimo džiaugsmą, džiaugsmą dalintis, žaisti, mokytis, kurti laužus, kalbėtis (3 interviu). Noriu geriau pažinti vaikus. Šiai laikais vaikai tampa vis pasyvesni ir uždaresni, laisvalaikį leidžia prie kompiuterių ir žaidžia kompiuterinius žaidimus, kurie mažina vaiko fizinį aktyvumą, silpnina vaiko mąstymą, slopina*

kūrybiškumą. Vaiko brendimas vienu metu vyksta daugeliu aspektų: fiziniu, emociniu, protiniu, akademinu ir socialiniu, todėl siekiant, kad vaikas taptų pilnaverte asmenybe, reikia kompleksinio lavinimo. Šios stovyklos tikslas yra apimti visas minėtas sritis (4 interviu). Stovyklų vadovai skatina vaikus tapti aktyviais bendruomenės nariais, savo veiklą siejant su platesnio visuomenės rato žmonių interesais ir poreikiais. Ugdo vaikų pasitikėjimą savimi, gebėjimą išgirsti ir išklaudyti kitą/kitokį. Moko įžvelgti savo gerąsias savybes ir talentus, bei juos puoselėti.

Kas svarbiausia vadovui, norinčiam organizuoti mobilią vasaros stovyklą? Vadovui, norinčiam organizuoti mobilią vasaros stovyklą, svarbu: *Geri santykiai su bendradarbiais. Aišku, kad daugiau kūrybiškumo ir noro pasireikšti yra tada, kai mažiau įtampos tarp bendradarbių (1 interviu). Psichologinės žinios padeda spręsti kasdienio gyvenimo problemas ir sunkumus. Manau, kad tai yra svarbu dirbant su mokiniais (3 interviu). Organizuojant mokinių laisvalaikį reikia turėti pakankamai vadybinių žinių, įgūdžių; būti dėmesingam individualybei, jos poreikiams ir siekimams, sunkumams ir problemoms; protingai spręsti gyvenimo uždavinius (4 interviu). Dalykinės žinios yra svarbios organizuojant mobilią vasaros stovyklą (2 interviu). Apibendrinant galima teigti, jog vadovui atitenka pagrindinis vaidmuo organizuojant mobilią vasaros stovyklą veiklą. Vadovas turi nuolat tobulėti, semtis naujausios informacijos iš įvairių šaltinių, turėti darbo patirties ir kompetencijų, norėdamas organizuoti mokinių laisvalaikį.*

Pagrindinės stovyklų vadovų problemos kyla moksleiviams organizuojant laisvalaikio užsiėmimus, renginius. Siekiant išsiaiškinti, kokios kyla pagrindinės stovyklų vadovų problemos, organizuojant laisvalaikio užsiėmimus, renginius jie teigia: *Mažai specialistų, kurie rūpinasi aktyviu laisvalaikiu (1 interviu). Ribojama finansinė galimybė (2 interviu). Nepakankamas finansavimas, trukdo organizaciniai nesklandumai, menkas mokinių aktyvumas, vertybių ir tradicijų nuvertėjimas, šeimos įtakos silpnėjimas (3 interviu). Trūksta pačių moksleivių aktyvumo (4 interviu). Vienu iš vaikų vasaros poilsio ir užimtumo finansavimo problemų sprendimo būdų galėtų būti aktyvesnis savivaldybių dalyvavimas vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavime. Vaikų vasaros ir užimtumo finansavimas priklauso nuo savivaldybės požiūrio į šią problemą, nuo savivaldybės geranoriškumo. Nemažai lemia ir savivaldybės finansinės galimybės.*

Ar reikia mokiniams prisidėti prie laisvalaikio organizavimo? Vadovų nuomone, ar reikia mokiniams prisidėti prie laisvalaikio organizavimo, visi 4 pritarė, kad reikia. Laisvalaikio organizavimas – ypač reikšminga veikla, sudaranti sąlygas moksleiviams apsisaugoti nuo neigiamos aplinkos įtakos, netikslingo laiko leidimo, padedanti plėtoti gebėjimus, pomėgius, polinkius, gilinti

pamokose įgytas žinias, suteikianti galimybę turiningai praleisti laisvalaikį.

Jeigu mokiniai turi prisidėti prie laisvalaikio organizavimo, tai kuo? Vadovai teigia, kad mokiniams reiktų prisidėti prie laisvalaikio organizavimo: *Mokiniai galėtų kartu su vadovais vesti renginius ar kitokius užsiėmimus. Jie galėtų būti aktyvesni (1 interviu). Laisvalaikio organizavimas, ugdo mokinių kūrybinius ir organizacinius gebėjimus, formuoja pažintinius interesus, puoselėja tautines tradicijas, tobulina bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius, todėl kiekvienas stovyklautojas galėtų išreikšti savo pasiūlymus, patarimus (2 interviu). Patys veda įvairius renginius, kitokius užsiėmimus. Laisvalaikis, tai galimybė išvengti žalingų įpročių, galimybė susidraugauti, laikas poilsiui (3 interviu). Laisvalaikio organizavimas sudaro sąlygas kiekvienam mokiniui atsiskleisti, atrasti savo talentus, išbandyti save, skatina atvirumą ir iniciatyvą, sąmoningumą ir savarankiškumą, padeda asmeniui suprasti kintančią aplinką ir formuoti pasaulėžiūrą, tad mokiniai turėtų prisidėti savo aktyvumu (4 interviu). Aktyvus mokinių užimtumas laisvalaikio plėtoja kūrybiškumą, bendravimo įgūdžius, suteikia galimybę rasti draugų, išreikšti save.*

Vadovų nuomone apie problemas kylančias organizuojant mobilią vasaros stovyklą. Organizuojant mobilią vasaros stovyklą vadovams kyla įvairiausių problemų: *Trūkumas pedagogų, kurie dirbtų visuomeniniiais pagrindais (be atlygio). Vis dar trūksta dėmesio mokiniams, mažai atsižvelgiama į paauglio, kaip individo, poreikius, pomėgius, interesus, į jo asmeninių gebėjimų atskleidimą ir kryptingą vystymą (3 interviu). Dėl mažo finansavimo, mažai specialistų norinčių dirbti stovyklose (4 interviu). Organizuojant stovyklą labai svarbu yra pačių vaikų pagalba tiek sudarant programą, tiek įrengiant. Deja, nemaža dalis jaunų žmonių nori tik vadovauti, bet bijo susitepti rankų ir laukia kol kas nors už juos padarys fizinius darbus (1 interviu). Mažas finansavimas, mažai specialistų norinčių dirbti stovyklose (2 interviu). Laisvalaikio organizavimą apsunkina nepakankami materialiniai ir žmogiškieji resursai, reikiamos informacijos trūkumas, atsakant į klausimus, kokia yra neformalaus ugdymo situacija, moksleivių poreikiai, geroji patirtis ir kt. Mokinių laisvalaikio praleidimo ir užimtumo kokybė yra socialiai reikšmingos sritys, kurios svarbios ne tik ugdymo institucijoms, bet ir švietimo plėtrai bei jaunuolių pilietinei brandai.*

Vadovų nuomone apie aktyvų mokinių laisvalaikį. Vadovai teigia, kad aktyvus mokinių laisvalaikis tai: *Dalyvavimas aktyviojoje veikloje yra labai svarbus, nes vaikai lengviau perima idealus ir vertybes, lengviau įsisavina elgesio modelius, išmoka bendrauti grupėje (1 interviu). Šalia mūsų veikia jaunimo organizacija Apskritasis stalas. Žiūrint į juos susidaro nuomonė, kad jaunimas veiktis vykdo tik kaimo turizmo sodybose linksmi leidami savaitgalius, ir nori tik šokių ir linksmynių –*

kažkieno surengtų vakarėlių. Kas nori sportuoti - sportuoja, kas dainuoti - dainuoja, bet nemaža dalis niekur nedalyvauja (2 interviu). Stovyklose moksleiviai pirmiausia pajunta, jog turi būti lyderiai, stengtis save realizuoti, siūlyti iniciatyvas, bet kartu ir sugebėti neužgožti kitų, netapti nemėgstamais, išmokti sugyventi su kitais (3 interviu). Teigiama, vaikai atitraukiami iš gatvių, stovyklose stovyklautojai mokomi komandinio darbo, skiepijamas pilietiškumas, patriotizmas, istorijos žinios, daug sportuojama (4 interviu). Norint išugdyti kryptingą, dorovinių idealų siekiančią asmenybę, reikia jai sudaryti sąlygas dalyvauti tinkamoje veikloje, kuri būtų organizuojama atsižvelgiant į paauglių poreikius, pomėgius, interesus, gebėjimus.

Stovyklos vadovai mobiliuose vasaros stovyklose turi galimybę dirbti su vaikais, suteikdami įvairiapusę pagalbą, siekiant užimti vaikus kasdieninėje veikloje bei juos ugdyti. Vadovų tikslai apima įvairias veiklos rūšis: socialines, psichologines, materialines, buitines bei laisvalaikio praleidimo, veiklos organizavimo. Stovyklų vadovai vaikų užimtumo srityje tai – galimybė rodyti tinkamą elgesį, teikti vaikams džiaugsmą ir motyvuoti juos būti atsakingais prieš save ir aplinkinius. Mobilios stovyklos vadovai suteikia pakankamai laisvės dalintis savo pomėgiais ir jais užkrėsti vaikus, bendrauti ir organizuoti vaikus dominančias veiklas. Vadovai skirdami savo laiką vaikams gauna dėmesį ir ugdo draugystę bei nuoširdų bendravimą. Veiklos metu galima įgyti įvairios patirties: savirealizacijos, darbo komandoje, bendravimo su vaikais ir suaugusiais bei savęs pažinimo per santykį su kitais.

Išvados

1. Atlikta literatūros analizė leidžia teigti, jog pagrindiniai socializuojantys veiksniai: šeima, mokykla, bendraamžiai, masinės informacijos priemonės, turi didelės įtakos asmenybės formavimui bei padeda tobulėti, šviestis, ugdytis. Pagrindinės socializacijos grupės glaudžiai siejasi su laisvalaikio, užimtumo bei papildomo ugdymo procesu.
2. Laisvalaikis, ypač vaikystėje, yra svarbus socializacijos elementas. Laisvai pasirinkta, laisvu laiku atliekama veikla ugdo vaiko socialinius įgūdžius, plečia akiratį, vysto asmenines savybes. Atlikta mokinių anketinės apklausos analizė leidžia teigti, kad laisvalaikis ir užimtumas užima svarbią vietą asmenybės gyvenime, suteikia galimybę bendrauti su bendraamžiais, skatina asmens aktyvumą, plėtoja kūrybiškumą, pasitikėjimą ir suteikia galimybę išreikšti save, tobulėti ir spartina socializacijos procesą.
3. Išanalizavus organizuotą laisvalaikį, kaip socialinio aktyvumo prielaidą, atskleista, kad dauguma mokinių mobilias vasaros stovyklas lanko todėl, kad nori būti su draugais bei smagiai praleisti laiką. Dalyvaudami aktyvioje mobilios vasaros stovyklos veikloje mokiniai mano, kad sustiprėjo fiziškai ir dvasiškai bei tapo draugiškesnis ir atviresnis. Taip pat suprato, kokios vertybės yra svarbiausios žmogaus gyvenime ir kaip tai lemia jų asmenybės pokyčius.
4. Atlikti tyrimai parodė, kad mobilių vasaros stovyklų veikla labai svarbi ugdant asmenybę, pilietiškumą, kuri pagrįsta atsakomybe prieš savo artimuosius ir visuomenę, persmelktas pagarba savo šaliai, o drauge ir atviras pasauliui. Pagrindinės problemos organizuojant mobilias vasaros stovyklas yra šios: nepakankamas finansavimas, menkas mokinių aktyvumas, nekokybiški tarpasmeniniai santykiai, nusikalstamumas, šeimos įtakos silpnėjimas, vertybių ir tradicijų nuvertėjimas.

Rekomendacijos

- Siekiant kokybiškai gerinti moksleivių laisvalaikį reikalingas užimtumo ugdymo turinio ir jame naudojamų metodų atnaujinimas;

- Moksleivių laisvalaikį kūrybiškai panaudoti prevenciniams tikslams, kurti palankią atmosferą bendradarbiavimui;

- Skatinti savanorių dalyvavimą stovyklų veiklose;

- Vykdyti vaikų, tėvų ir vadovų apklausas;

- Skatinti mokinių saviraiškos poreikį;

- Skatinti mokinius dalyvauti kūrybinėje veikloje;

- Turtinti mokinių kūrybinę patirtį;

- Suteikti galimybę patiems moksleiviams organizuoti renginius;

- Skatinti vaikų ir jaunimo pilietinės kultūros ugdymą, užimtumą, jo įvairovę, kokybės gerinimą;

- Vadovams rekomenduotina skatinti jaunimą kurti, padėti atskleisti prigimties gebėjimus, stebėti jų raišką;

- Siekti sutelktomis vadovų jėgomis įtraukti kiekvieną mokinį į aktyvią veiklą;

- Rengti grupių vadovų mokymus, skirtus vadovų neformaliojo švietimo kompetencijų ugdymui;

- Vadovams labiau atsižvelgti į vaiko poreikius, individualius gebėjimus ir sėkmingai juos motyvuoti;

- Siekti įgyti reikiamą vadybinę kvalifikaciją, ieškoti kuo daugiau ir įvairesnių finansavimo šaltinių, dalintis tarpusavyje patirtimi.

Literatūra

1. Adler, R. P.; Goggin, J. (2005). What do we mean by “civic engagement”? *Journal of transformative Education*. 3(3); p. 236–253.
2. Bagdanavičius, J. (2005). Socialinės sferos sociologija: teorinis metodologinis aspektas. Vilnius; p. 160, ISBN 9955- 20-006-5.
3. Barber, B. L., Eccles, J. S., Stone, M. R. (2001). Whatever happened to the Jock, the Brain, and the Princess? Young adult pathways linked to adolescent activity involvement and social identity. *Journal of Adolescent Research*, 16; p. 29–455.
4. Barkauskaitė, M. (2004). Moksleivių dorinis ugdymas popamokinėje veikloje. *Pedagogika*, T. 72; p. 20-25. Prieiga internetu: www.vpu.lt. pedagogika (žiūrėta: 2013-11-30).
5. Barkauskaitė, M. (2001). Paaugliai: sociopedagoginė dinamika. Vilnius, 2001.
6. Bitinas, B. (2004). *Hodegetika: auklėjimo teorija ir technologija*. Vilnius: Presvika.
7. Bražienė, N., Mockienė, D. (2008). Agresyvių vaikų socializacijos teoriniai pagrindai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2 (18); p. 55-64.
8. Bulotaitė, L., Gailienė, D., Šurlienė, N. (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
9. Dapkienė, S. (2002). *Papildomo ugdymo formos*. Šiauliai.
10. Ebersold S. (2007). Affiliating participation for active citizenship. Iš: *Scandinavian Journal of disability research*, 2007, nr. 9(3); p. 237 – 253.
11. Gruževskis, B. (2002). *Žmogaus socialinė raida. Užimtumas*. Vilnius: Justitia.
12. Jacikevičius, A. (1995). *Žmonių grupių (socialinė) psichologija*. Vilnius.
13. Johnson, C. L. (2001). *Socialinio darbo praktika. Bendras požiūris*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
14. Jovaiša, L. (2002). *Edukologijos įvadas*. Vilnius.
15. Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis edukacinis aspektas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
16. Jusienė, R., Laurinavičius, A. (2007). *Psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas.
17. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
18. Kondrašovienė, L. (2000). *Socialinės pedagogikos profesinio mokymo reformos programos koordinavimo centras*. Vilnius.

19. Kvieskienė, G. (2003). Socializacija ir vaiko gerovė: monografija. Vilnius; p. 249. ISBN 9955-568-04-6
20. Kvieskienė, G. (1999). Prevencinės pedagogikos metmenys.// Socialinis ugdymas. I dalis.
21. Legkauskas, V. (2000). Tapatumas ir savimonė: jungtis tarp psichologijos ir sociologijos. // Sociologija: mintis ir veiksmas, 3-4; p. 63-64. (ISSN 1392-3358)
22. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
23. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Vilnius, 2003; p. 49.
24. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai: ŠPI.
25. Miliūnienė, L., Vaitkevičius, J. V., Bakanovienė, T., Mockevičienė, D. (2009). *Sveikatos rizikos veiksnių savikontrolė neformaliame ugdyme*. Šiauliai: šiaurės Lietuva.
26. Miselis, G. (1982). Laisvalaikis ir jo struktūra. Vilnius: Lietuvos aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė redakcinė taryba.
27. Neformalaus ugdymo organizavimo Kaišiadorių rajono savivaldybėje modelis (studija). Vilnius: Pilietinių iniciatyvų centras, 2008.
28. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (2012 m. kovo 29 d. Nr. V-554)
<http://www.upc.smm.lt/> (žiūrėta 2013-12-03).
29. Pancer, S. M.; Pratt, M.; Hunsberger, B.; Alisat, S. (2007). Community and Political Involvement in Adolescence: what distinguishes the Activists from the Uninvolved? *Journal of Community Psychology*. 35(6); p. 741–759.
30. Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste. VPU socialiniu švietimo tyrimu laboratorija. Iš *Švietimo būklė* (tyrimai). (2001). <http://www.smm.lt/> (žiūrėta 2013-12-01).
31. Paulavičiūtė, A. (2000). Mokinių racionalaus laisvalaikio panaudojimo reikšmė asmenybei//*Pedagogika. Mokslo darbai*. 43. Vilnius; p. 53-62.
32. Pikūnas, J.(2000). *Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą*. Vilnius.
33. Pivorienė, J. (2001). Funkciniai ir struktūriniai pokyčiai šeimoje fizinio neįgalumo atveju. Iš: Lietuvos sociologija amžių sandūroje. Straipsnių rinkinys. Vilnius, p. 290-291. ISBN 9955-531-02-9.
34. Prelow, H., M., Loukas, A. (2003). The role of resource, protective, and risk factors on academic achievement-related outcomes of economically disadvantaged latino youth. *Journal of community psychology*, 31 (5); p. 513–529.
35. Pruskus, V. (2007). *Mūsų laikas ir jo medžiotojai*. Gedimino universitetas. Vilnius.
36. Pruskus, V. (2004), *Sociologija. Teorija ir praktika*. Vilniaus teisės ir verslo kolegija.

37. Radzevičienė, L. (2003). Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, psichosocialinė raida. Mokomoji knyga. Šiauliai: VŠĮ ŠU leidykla.
38. Rajeckas, V. (1995). Asmenybės raida ir ugdymas. – Vilnius: Asveja.
39. Rutten, E. A., Dekovic'b, M., Geert Jan, J. M. & al. (2008). On and off-field antisocial and prosocial behavior in adolescent soccer players: a multilevel study. *Journal of Adolescence*, 31; p. 371–387.
40. Sakalauskas, A. (2000). *Vaikų teisių apsauga Lietuvoje*. Vilnius.
41. Shannon, C. S. (2006). Parents messages about the role of extracurricular and unstructure leisure activities: adolescents perceptions. *Journal of leisure research*, 38 (3); p. 398 – 420.
42. Suslavičius, A. (1998). Socialinė psichologija. V.: Vilniaus Universiteto leidykla, ISBN 9986-19-324-9; p. 112.
43. Šimaitis, A. (2009). 15-16 metų paauglių alkoholio, tabako ir kitų narkotikų vartojimo tendencijos ir prevencija Lietuvoje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1 (22); p. 184-192.
44. Šukys, S. (2008). *Mokinių dalyvavimas nepamokinėje veikloje ir santykiai su mokytojais*. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 21; p. 128-137.
45. Tilindienė, I., Rastauskienė, G., Zalys, L., Valantinienė, I., (2008). The influence of gender and sports on the expression of bullying experienced by teenagers between 12–15 years old and their bullying peers. *Socialiniai tyrimai*, 3 (13); p. 179-185.
46. Vaicekauskienė, V. (2009). Švietimo problemos analizė, Nr.3 (31); p. 12.- ISSN 1822-4156
47. Vaitkevičius, J., V., Miliūnienė, L., Bakanovienė, T. (2008). Neformalaus ugdymo organizavimas mokykloje ir už jos ribų: mokinių požiūrio analizė. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (20); p. 252–257.
48. Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Egalda.
49. Vaitkevičius, J. (1982). *Moksleivių mokymosi ir laisvalaikio problemos*. Vilnius: Mokslas.
50. Vaivada, R. (2007). Pietryčių Lietuvos mokyklų mokinių nepamokinio ugdymo (-si) ypatumai. *Santalka. Edukologija*, 15 (2); p. 101-102.
51. Vyčnienė, D. (2002). Paauglystės amžiaus charakterio akcentuacijos, tipiškos paauglystės amžiaus elgesio reakcijos // *Nepilnamečių kriminalinė justicija*; p. 50-51.
52. Zaleckienė, I. (2004). *Imkis atsakomybės: metodinis leidinys socialinį ugdymą studijuojantiems studentams*. Vilnius.
53. Zaleskienė, I. (1994). *Moksleivių papildomojo ugdymo sistema*. Moksleivių papildomas ugdymas. Vilnius.

54. Žemaitytė, I. (2006). Jaunimo nusikalstamumo prevencija: neformaliojo ugdymo aspektas. Socialinis darbas Nr.5 (2); p. 83.
55. Žukauskienė, R. (2001). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.

Edita Burškienė

OUTDOOR SUMMER CAMP AS A FACTOR OF TEENAGERS' EDUCATION OF SOCIAL ACTIVITIES

Bachelor Theses

Summary

Outdoor summer camp as a factor of teenager's education of social activities is analysed in this Bachelor's Paper. Impact of outdoor summer camps to teenagers' education of social activities is subject of the Bachelor's Paper. The objective of the study is to investigate changes of teenager's social activities at summer camps.

Tasks:

- to analyse forms of social activities;
- to describe a determining factors of social activities;
- to analyse organized leisure as social activity precondition;
- to evaluate social activities development at summer camps.

The study was made during outdoor summer shooting camp. The study participants were 100 teenagers (12 - 18 years old) and 4 leaders of the summer camp. Data of the study were collected using closed-type questionnaire and semi-structured interview.

The term *social activity* in this Bachelor's Paper perceives as a whole forms of human activities, specifically focused on solving different tasks.

The survey results show that nowadays our society faces a sensitive problem - youth employment problem. Teenagers' attitude for leisure expression forms is determined by family, school, other teenagers, social environment and culture. *Too little attention has been paid* to teenager's leisure in education system of Lithuania; therefore teenagers improperly use their leisure. Lack of employment creates preconditions for youth criminality and solecism.

With reference to the study results it can be stated that outdoor summer camps activities are very important in developing of teenagers' personality and patriotic citizenship being responsible to their relatives and society. These camps are very important as tool of solving and preventing such contemporary youth problems as criminality, drugs and alcohol abuse and vagrancy. Educational programs during summer camp stimulate social development of personality and social skills development as well.

Key words: social activity, leisure, summer camps.

PRIEDAI

Anketa

Mielas mokinij,

TYRIMO TIKSLAS: ištirti nepilnamečių socialinio aktyvumo ugdymą šaulių sąjungos organizuojamų mobilių vasaros stovyklų veikloje. Jūsų atsakymai yra labai svarbūs, todėl maloniai prašyčiau perskaityti klausimus ir nuoširdžiai į juos atsakyti, pasirinkite tinkamą variantą ir jį pažymėkite, ar įrašykite savo nuomonę.

Tyrimą atlieka Šiaulių Universiteto, socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto, socialinės pedagogikos ir psichologijos katedros V kurso studentė Edita Burškienė.

Surinkti duomenys bus anonimiškai apibendrinti ir panaudoti bakalauro darbe.

PASTABA: būkite dėmesingi ir sekite nuorodas po kiekvienu klausimu.

Iš anksto dėkoju už bendradarbiavimą.

1. TU esi (Pažymėk tinkamą variantą ☒)	☐ mergina ☐ vaikinai
2. Kiek TAU metų? (parašyk)	Man.....metų
3. Kelintoje klasėje mokaisi?	(Įrašyk).....
4. TU gyveni (Pažymėk tinkamą variantą ☒)	☐ kaime ☐ mieste
5. TU gyveni (Pažymėk tinkamą variantą ☒)	☐ su mama ir tėčiu ☐ su mama, bet be tėčio ☐ su tėčiu, bet be mamos ☐ globėjais ☐ giminaičiais ☐ vaikų globos namuose ☐ kita (įrašyk)

6. „Draugai Tau atveria kelią į“ <i>(Pažymėk tinkamą variantą ☒)</i>	☐ naujas pažintis ☐ naujų idėjų pasaulį ☐ laisvę ☐ riziką ☐ supratingumą ☐ meilę ☐ kita (<i>įrašyk</i>)
7. Tavo draugai yra <i>(Pažymėk tinkamą variantą ☒)</i>	☐ kiemo ☐ gatvės ☐ klasės ☐ tėtis ☐ mama ☐ sesuo ☐ brolis ☐ kita (<i>įrašyk</i>)
8. Kokie Tavo santykiai su klasės draugais? <i>(Pažymėk tinkamą variantą ☒)</i>	☐ geri ☐ įtemti ☐ komplikuoti ☐ draugiški ☐ konfliktiški ☐ nebendrauju su kasės draugais ☐ man jie nežinomi ☐ kita (<i>įrašyk</i>)
9. Kaip Tu jautiesi mokykloje? <i>(Pažymėk tinkamą variantą ☒)</i>	☐ manęs mokykloje nemėgsta ☐ gerai ☐ saugiai ☐ nepilnavertiškai ☐ nejaukiai

	☐ ignoruoja mane ☐ atstumia klasės draugai ☐ mokytojai neigiamai į mane žiūri ☐ kita (<i>įrašyk</i>)
--	---

10. Jei mokymosi procese iškyla sunkumų, tai kokių? <i>(Pažymėk tinkamą variantą ☒)</i>	☐ nesuprantu dėstomų dalykų ☐ neturiu visų mokymosi reikmenų ☐ nepritampu prie klasės draugų ☐ sunku susikaupti ☐ nesutariu su klasės draugais ☐ pastoviai konfliktuoju su mokytojais ☐ kita (<i>įrašyk</i>).....
--	--

11. Kaip Tu elgiesi susidūręs su sunkumais mokykloje? <i>(Pažymėk tinkamą variantą ☒)</i>	☐ nebeinu į pamokas ☐ nenuėinu į tą pamoką, kurioje man sunku ☐ nekreipiu dėmesio į sunkumus ☐ paprašau klasės draugų pagalbos ☐ paprašau tėvų pagalbos ☐ kita (<i>įrašyk</i>).....
--	--

12. Kur Tu būni kai neini į mokyklą? <i>(Pažymėk tinkamą variantą ☒)</i>	☐ mieste su draugais ☐ kompiuterinėje ☐ namuose ☐ pas draugus ☐ būnu mokykloje ☐ dienos centre ☐ kita (<i>įrašyk</i>)
---	--

13. Kur Tu praleidi laisvalaikį?
(Pažymėk tinkamą variantą ☒)

Teiginiai	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Niekada
Einu į kiną, koncertą, teatrą				
Einu pasivaikščioti su draugais				
Važiuoju su šeima į gamtą				
Vaikštau po parduotuves				
Padedu tėvams tvarkyti namus				
Žiūriu televizorių				
Dalyvauju popamokinėje veikloje				
Skaitau knygas				
Rūpinuosi naminiu gyvūnų				
Sėdžiu prie kompiuterio				
Ruošiu namų darbus				
Važiuoju į kaimą pas gimines				
Keliauju į kitas šalis				

14. Kas Tau yra aktyvus laisvalaikis? (Pažymėk tinkama variantą ☒)	☐ sportas ☐ būvimas su draugais ☐ būrelių lankymas ☐ knygų skaitymas, ☐ televizijos žiūrėjimas, ☐ laikas prie kompiuterio ☐ kita (įrašyk)
---	---

15. Ar reguliuoja tėvai Tavo laisvalaikį? (Pažymėk tinkama variantą ☒)	☐ taip ☐ ne ☐ kartais
---	---

	☐ kita (įrašyk).....
16. Ar lankai užsiėmimus (būrelius, studijas ar kt.) (Pažymėk tinkamą variantą ☒)	☐ taip, lankau mokykloje ☐ taip, lankau kitoje organizacijoje ☐ ne
17. Kokius užsiėmimus (būrelius, studija ar kt.) lankai? (Pažymėk tinkamą variantą ☒)	☐ šokio ☐ dainavimo ☐ grojimo ☐ dramos, vaidybos ☐ sportas, sveika gyvensena ☐ vaizduojamieji menai (dailė, piešimas, keramika) ☐ užsienio kalbos ☐ kita (įrašyk).....
18. Kur galima leisti vasaros atostogas Tavo gyvenamoje vietoje? (Pažymėk tinkamą variantą ☒)	☐ mokykloje ☐ bažnyčioje ☐ bendruomenės centre ☐ sporto aikštyne ☐ dienos stovykloje ☐ stovykloje ☐ kita (įrašyk)
19. Ar priklausai šaulių organizacijai? (Pažymėk tinkamą variantą ☒)	☐ taip ☐ ne
20. Kelintą kartą dalyvauji mobilioje vasaros stovykloje?	Esu.....kartą

21. Ar planuoji ir ateityje dalyvauti mobilioje vasaros stovykloje? (Pažymėk tinkamą variantą ☒)	☐ taip ☐ ne ☐ nežinau
22. „Einu į stovyklą“, kad: (Pažymėk tau tinkamą variantą ☒)	☐ susirasčiau draugų, naujų pažinčių ratą ☐ įgyčiau naujų žinių, idėjų, informacijos ☐ tai gero laiko praleidimas – išvykos, renginiai, pramogos ☐ tai savų interesų tenkinimas / savęs realizavimas ☐ pailsėčiau ☐ neturėjau ką veikti ☐ kita (įrašyk)
23. Kokiuose stovykloje organizuojamose užsiėmimuose mieliausiai dalyvaujate? (Pažymėk tinkamą variantą ☒)	☐ naktiniai žygiai ☐ sportiniai žaidimai ☐ meniniai pasirodymai ☐ kita (įrašyk)
24. Kas labiausiai patinka stovykloje? (Išvardinti tris svarbiausius dalykus):	1. 2. 3.
25. Kas nepatinka stovykloje? (Išvardinti tris svarbiausius dalykus):	1. 2. 3.
26. Ar galėtum įvertinti įvykusius Tavo fizinės ir psichinės raidos pokyčius, kuriems įtaką tikrai	☐ sustiprėjau fiziškai ir dvasiškai ☐ tapau draugiškesnis ir atviresnis

turėjo stovykla. (Pažymėk tinkamą variantą ☒)	☐ supratau kaip svarbu padėti kitiems ☐ sustiprėjo atsakomybės jausmas ☐ sustiprėjo meilės gimtinei ir jos istorijai jausmas ☐ sustiprėjo pagarbos supantiems žmonėms jausmas ☐ sustiprėjo savigarbos ir savivertės jausmas ☐ teigiamai vertinu savo elgesio pokyčius ☐ pradedu kitaip vertinti žinių ir mokėjimų svarbą ☐ niekas nepasikeitė ir likau toks(-ia) pat ☐ kita (įrašyk)
--	--

27. Dalyvavimas stovykloje turėjo įtakos mano gyvenimo planų pokyčiams. (Pažymėk tinkamą variantą ☒)	☐ teigiamai vertinu mokykloje teikiamų žinių ir mokėjimų svarbą ateičiai ☐ tikslingiau planuoju savo būsimos profesijos ir karjeros perspektyvas ☐ apsisprendžiau kokia profesine veikla užsiimsiu įgijęs(-usi) išsilavinimą ☐ supratau kokios vertybės yra svarbiausios žmogaus gyvenime ir tai lemia mano kaip asmenybės pokyčius ☐ kita (įrašyk)
---	---

28. Tavo nuomone ką dar galima būtų padaryti, stovyklos gyvenimą planuojant dar labiau organizuotą ir ugdančią asmenybės savybes	(Įrašyk)
---	-----------------------

Dėkoju už atsakymus

PUSIAU STRUKTŪRIZUOTO INTERVIU KLAUSIMAI

Gerbiami Vadovai, šie klausimai skirti išsiaiškinti stovyklų vadovų požiūrį į nepilnamečių socialinio aktyvumo ugdymą mobiliuose vasaros stovyklose. Prašome išsamiai ir nuoširdžiai pasidalinti savo patirtimi. Iš anksto dėkoju už Jūsų atsakymus.

1. Kokių motyvų skatinami dalyvaujate organizuojant mobilies vasaros stovyklas?
2. Kas svarbiausia vadovui, norinčiam organizuoti mobilies vasaros stovyklas?
3. Kokios, Jūsų požiūriu, pagrindinės problemos kyla moksleiviams organizuojant laisvalaikio užsiėmimus, renginius?
4. Ar reikia mokiniams prisidėti prie laisvalaikio organizavimo?
5. Jeigu mokiniai turi prisidėti prie laisvalaikio organizavimo, tai kuo?
6. Jūsų nuomone apie problemas kylančias organizuojant mobilies vasaros stovyklas.
7. Jūsų nuomone apie aktyvų mokinių laisvalaikį.